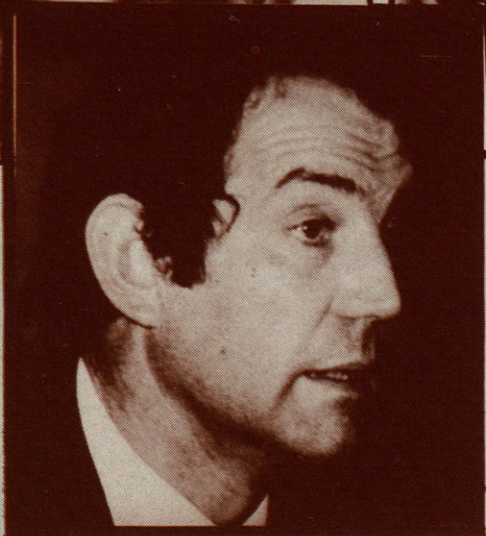

ARGIA

Otsaila 27 - XLVI garren urtea 965 zenbakia 90 peza

PIERRE AGERRE «GARAT» ZUBEROAKO TABALARIA

• M. IZETA • J.M. LEKUONA
• J. SAN MARTIN • J.M. ARANALDE

karlos garaikoetxearekin
mahaiaren inguruan

gaztelu, n. tauer, borda
hil zaizkigula eta

**138
BULEGO**

**500.000
BEZERO**

**75.000
MILIOI**

**AURREZKIA, BAKARRIK
21urtetan**

Eskerrikasko!

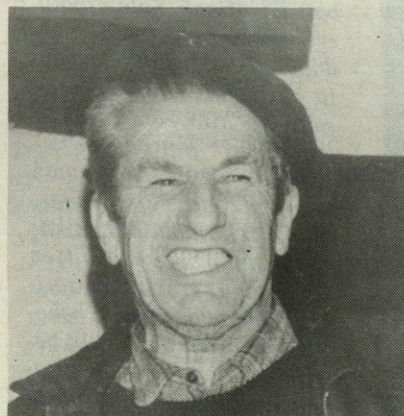

**CAJA LABORAL POPULAR
LAN KIDE AURREZKIA**

Euskadiko Kutxa

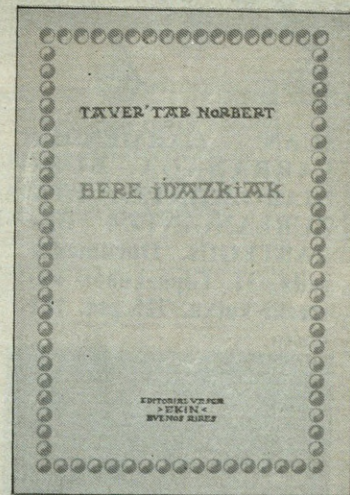

«Bakearen mahaia» izenez hasi behar zuten elkarrizketak badiardi jaio baino lehen hil ote diren. Hor dirau ordea oraindik ere eskaintzak. HBko ordezkariari bere lekua eman genion legez, aste honetan Karlos Garaikoe-
txeak hartzen du hitza.

19. orrialdetik aurrera Pello Zubiariak «Garat» tabalajolearekin izandako elkarrizketa aurkituko duzu. Institutio bat da Zuberoan Pierre Agerre «Garat» edo «Gât». «Nongoa? A, ongi jina Zuberoara, hemen ez zarete espainolak, zazpi probintzietakoak bait gara euskaldun» diosal maitetorra eginen dizu 69 urteko bihozt gazte honek.

- 1.- Non zer.
- 2.- Aste giroa.
- 4.- Garaikoearekin elkarrizketa.
- 8.- Gales: nazionalismoaren hazia. **Maddi Alvarez.**
- 10.- Herriko plaza: Plazara, euskara plazara! **Izarraitz.**
- 12.- Sikulusaltsa: Drogak!! **L. M. Bandres.**
- 15.- Nekazariak hauteskundeetara. **Mikel.**
- 16.- Emakumea eta Euskal Herria (I). **Trikuharri.**
- 19.- Garat-ekin elkarrizketa. **Pello Z.**
- 24.- Luma zorroztuz: **Juan San Martin.**
- 25.- Luma zorroztuz: **Mariano Izeta.**
- 26.- Bernardo Atxagaren bi ipuin. **Mikel a. eta J. Z.**
- 28.- Liburu kritika: Bidean izan zen, Rosapen. **Xabier E.**
- 29.- Hiru hilberri gogoan: **Bordari, Nobert Tauer eta Gaztelu.**
- 32.- Ataungo «Nondik» aldizkaria. **Karlox Barrentsoro.**
- 33.- Iñaki Zabaletarekin elkarrizketa. **Artaso.**
- 36.- Zinema: «The Rolling Stones». **Koldo San Julian.**
- 37.- Zinema: G. Cukor: Aktrizen zinegilea baino gehiago. **Xabier Portugal.**
- 38.- Jo... adarra.
- 39.- Bertsoak: Beirut errautsetan. **Itxaro Borda.**
- 40.- Azkena: Esther Garcia.

Abiada batean doazkigu gure artetik euskal kultur gizon xahar eta lagunak. Azken urteotan joan zaizkigun hainbesteren ondoren, berriki hil zaizkigu Bordari, Nobert Tauer eta Gaztelu. J. M. Lekuonak, J. M. Aranaldek eta J. Ijurkok damaigute horien berri.

Mariano Izeta, Juan San Martin, Trikuharri, L. M. Bandres eta abarren luma ere hor dituzu aukeran. Eta liburuak, zinema, musika,... Kulturean.

ARGIA

Jabea: Zeruko Argia kooperatiba.
Zuzendari kazetaria: Koldo San Julian.

Erredakzioa: Josu Landa, Joxemi Zumalabe, Pello Zubiria, Iñaki Uribe, Xalbardin, Jon, Xabier Etxaniz, Joseba Alvarez.

Idazleak: Enrike Amonarriz, Mikel Antza, K. Argiñano, «Astema», Joxe Azurmendi, B. Bakalkoa, «Beltza», R. Castellano, Carlos Donoso, Mikel Hernandez

Abaitua, Felix Ibargutxi, Rufino Iraola, Julen Kalzada, Pello Lizaralde, «Mendiaga», «Murumendi», Eneko Olasagasti, Xabier Portugal, Koldo San Julian, Joseba Sarrionandia, «Trikuharri», «Txillardegia», Jon Urrujolegi, «Xinaberri».

Marraskilariak: Antton Olariaga, Joxemi, Julio; Zut.

Argazkilariak: Luis Otaegi, Arturo, Txema Ormazabal.

Administrazioa: Iñaki Ugarteburu, Pepi Zabaleta, Joxe Mari Ostolaza.

D.L.: 80-1963

Helbidea: ARGIA. Virgen del Carmen. z/g. Ramonenea etxea, behe. DONOSTIA-12.

Telefonoa: (943) 28 33 99

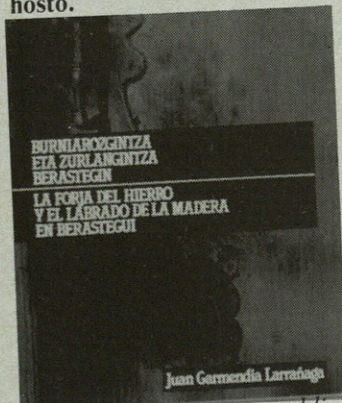
GRAFICAS SEMI - Plz. Lasala, 3 - S. S.

HARPIDE SARIA

Hego Euskal Herria	
Estatu Espainola	3.000 pta.
Ipar Euskal Herria	
Beste atzerriak	4.200 pta.
Airez	6.480 pta.
Ale bakarra	90 pta.

ASTE GIROA

**JUAN GARMENDIA LARRAÑAGA. BURNIAROGINTZA ETA ZURLANGINTZA BERA-
RATEGIN.** Documento
saila. 31. Gipuzkoako au-
rrezki kutxa. 725 pta. 161
hosto.

Lan hau ere oso aspaldi kaleratu zen eta berandu iritsi da gure hostoetara. Burniarogintza da lehenen zatia eta hona hemen horko gaiak: Perragintza eta abere perratzea, laia, gurdikurpilgintza, kate motzaren burni-lantzea, trunko iltzea eta gaztaiñak erretzeko danboliña. Zurlangintzari dagokioenez hauek dituzue: burdiñolako arotz jakituna, gurdi motza, gurdie, ur-suilla ta zapi-egosteko kueta, arrapagallua edo «satola», iraurrek, pegakie. Nekazari mailan arrea, bostortza edo kostarea eta egurra markatzeko bustinzuria edo «greda». Guzti hau bi iturritatik aterea dago: Yeregitarren sutegitik eta Etxeberria senditik zurari dagozkionak.

Gaiaren atsegintasuna eta garaien iragaiteak nola aldatu duen arlo hau ikusi ahal izateak aparta egiten du liburu hau, baina 725 pta. diru asko da. Bukatzeko, liburua elebiduna dela esan dezagun.

MARC LEGASSE. PASACALLE POR UN PAIS QUE NI EXISTE. Txertoa. Askatasun haizea 56. 400 pta. 84 orri.

PASACALLE POR UN PAIS QUE NI EXISTE

MARC LEGASSE

Ez da idazle honen lehenen liburua erdaraz eta euskal gaiez. Guk elaberri hau irakurtzeko astirik izan dugu, eta irakurketa arretatsu eta kritiko baten ondoren jaso ditugunak botako dizkizuegu. Gaia Euskal Herriko itsasaldean kokatzen da, Bermio, Baiona... Eufemia izeba zaharraren etxera doa protagonista eta han Euskal Herriaren historia, bertako istorio harri-garri eta bitxiak eta tresna zaharrak ezagutzen ditu. Guzti honen oinarria izatez ez den herri baten musikazko biribilketa dugu, protagonistak, doan toki guztitan jotako biribilketa. Gaiaren erabilera oker samarra iruditu zaigu. Mitifikatua, folklorikoa eta heroizista. Bestalde alde aurreko irizpide higiezin tinko batzuren zabukan dabil egilea, ez dakigu egileak euskal errealitatea hain mitifikatua dakusan ala lan hau burutzeko baliabide bat besterik izan ez ote den. Bilboko harropuzkeriaz beterikoa, Euskal Herria eta euskararen alde erderaz idazteko horrenbesteko beharra senditzen duen batena. Diakronia mailan adierazia.

MARIA DEL CARMEN PALLARES. EZ DAGO ERAMAN EGIN DUTE! Herensuge gorria 3. Argos Vergara. 180 pta. 24 orri.

Ez dago, eraman egin dute

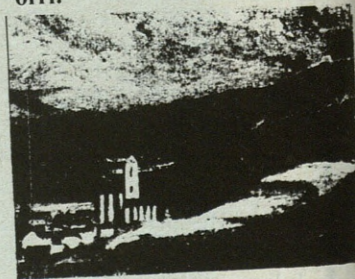

Herensuge Gorria

ARGOS VERGARA

Zaila literaturaren alorrean ametsak hainbesteko aukera eskaintzen duen gertaerarik aurkitzea, oraingoz behintzat. Gaurko honetan ere ipuinaren hariaren euskarria ametsa bait da. Amak Tate esnatu egin du hau ikastolara joan dadin, baina askotan gertatu ohi denez nagikeria garraile eta Morfeoren besoak kabia bero. Bat batean katedralik ez dago, eraman egin dute eta Tate honetaz ziurtatzeko aulkian zutikatu eta tinko begira gelditzen da, baina erortzeko zoritxarrean murgildu eta beheraino jausten da. Behin behean bere senera itzulita koan inguruak ikusmiratzeari ekiten dio, zenbait gauza harrigarri ohartuz. Haria, alta, aurrera doa, baina ez dut jarraitzeko gorrik.

JOXE MARI ARRIETA. NERE ONDAR ALEA. Auspoa 162. 500 pta. 148 orri.

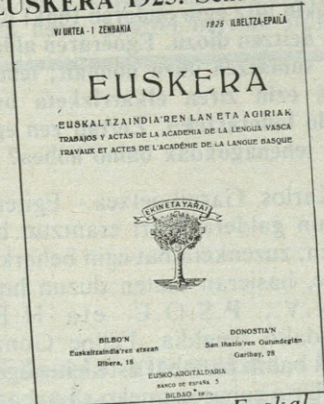
JOXE MARI ARRIETA

NERE ONDAR ALEA

Ez zaizue zaila izanen bertsolaritzak duen gaitzetan nabarmenetako bat

gaien murritasuna dela entzutea, eta hau bertsolarien txapelketetan garbi asko ikus daitekeen gauza da. Baina Joxe Mari Arrietak liburuxka hau osatzea lortu du, eta bertan agertzen denak aldagarritasunezko ezaugarri batzu dauzka, hau da, gaiak ugari izateaz gain gaurkotasunez jantziak agertzen zaizkigu, begiratzea besterik ez duzue: Amurizaren lehenengo txapela, euskal parlamentariei, Egin-i, colza olioaren ondorenei buruz eta beste mordo bat. Gehientsuenok «El Diario Vasco»n agertuak dira, baina bilkura honi onuragarri deritzaiogu guk. Uste dugunez jarriak, kalitatez honek daraman hobariarekin, bizitasunik eta gatzik galtzen badu ere. Erri-mak nabarmen aberatsak azaltzen zaizkigu, eta bes-tetan ohizko errazak. Doinutan trebe dabilkigu Arrieta ezagutza sakon bat erakutsiz, doinu moeta asko daude, baina bertso askotan ez digu doinurik ematen. Ahapaldirik erabiltienak zortziko luzeak.

EUSKALTZAINDIA. EUSKERA 1925. Sendoa.

Hemen duzue Euskaltzaindiako azken labekada-ko azken urteari dagokion aldizkaria. Eta bertako gaiak esango dizkizuegu. Azkueren morfologiarekin oraindik, 100 hostoalde paseak dituen aurkibidearekin.

II. III. zenbakian Azkueren «Txukunkeria» lana, Olabideren XVI. eta XVII. mendetako konjugabideei buruzko txostena, I. J. Y ri buruz Altuberren txostena, Goierriko aditza, Bizkaikoa, 6. urteko batzar agiriak eta Luzio Arregiren lan bat.

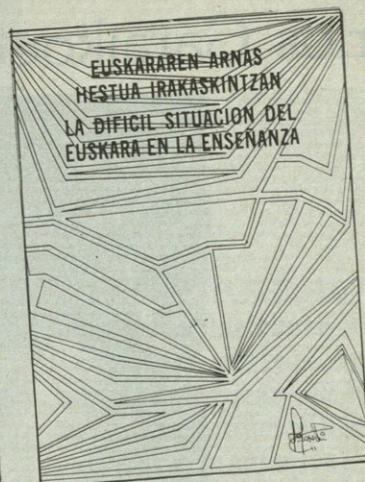
IV. zenbakia: Eguskitzaren hizketa konjugabidea, Bizkaia erizkizunari erantzutakoa, Landeretxek aurkitutako erran zaharrak, Altuberren euskal modismoak eta Azkueren dokumetu batzu.

HABE 13. 1983.eko urtar-
rrila. 100 pta. 44 hosto.

Berandu azaltzen da Habe hau gure horrietara, baina ez zaigu aurretik azaltzea zilegi izan. Beti bezala gai interesgarri zuku dator eta hortxe dituzue: Kixki, Mixki eta Kaxkamelon pailazoeiko elkarrizketa, Xabier Amuritza txapeldun, Matalaz, Frantziako iraultzaren aitzindari, Dogson euskaltzale eroa, ipuinak, ilea zutik, Arabako triangelu misteriosoa, haur literaturaren errentagarritasuna, komikia, horoskopoa, jolasak, irakurlea idazle, argazkiak eta beste asko.

LA DIFICIL SITUACION DEL EUSKERA EN LA ENSEÑANZA.
150 pta. 101 hosto.

Zer gertatzen da euskararekin Nafarroan? sarri asko entzungo zenuten ka-lean hau edo antzekorik, eta egia esan euskararen atzerapena abiada gorrian dator itsas aldera. Baina, nonbait, umeengan dago itxaropena, eta bide hone-tatik abiatu da datu bilketa lan hau eratu duen batzor-dea. Nafarroan oraindik euskaraz egiten den herrietako eskolatako datuak dira hauek. Bertan jarraitzen den eskema hau da: zenbat ume, hauetatik zenbat euskaldun, zenbatek ulertzen duten eta zenbatek ez dakiten. Dauden irakas-leen kopurua e.a. ere, azal-tzen dira. Lantzen den saila eskolaurreko 2 urteek eta basikako 6 lehenen urteak dira. Tokiz toki egindako lana da, eta tokiak gutxi gora behera: Sakana, Araiz, Larraun, Goi Basa-burua, Bertizarana, Bortze-rieta, Baztan, Aezkoa eta Aurizperri ingurua dira. Lana zehaztasun handiz eta portzentaieiz betea dugu. Bertan egoera honek da-kartzakeen ondorioez gain, salaketa egiten zaizkie Na-farroako aginte publikoei. Noski datuek agertzen du-ten uzkeria eta zabarkeria izugarriak dira, baina hau ez da berria guretzat. Sink-ronia mailan bere interesa duen lana eta egoerarik ne-gargarrienaren salatzaile bikaina.

Karlos Garaikoetxearekin idatziz

OSATU EZ ZEN MAHAIN BATEN INGURUAN

Pakearen mahaia, normalizapenerako mahaia, negoziaketa... elkarrizketa... Azkenean hainbeste esames sortu duen mahaia ezerezean gelditzeko arriskuan dago PSOE-PSE-k mahaiari ezetza eman diola dio azken berriak. Ale hau zuen eskuetara iristerako makina bat agiri kaleratuko zuten batzuek eta besteek, batzuen eta besteen erantzukizunak eskatuz.

Eta gure lanabes eskas honek ezin gure herriko berriei beren abiadura harrapa. Derrepente antxintxiketan hasten dira gure herri honetan gertaerak eta zuek etxean zaudetenean gu atzokoarekin etortzeak ez gaitu gu, eta dagoeneko zuek ere harritzen.

Lehenengo zurrumurruiak kaleratu zirenean ARGIAren ideia, arazoaren garrantziaz oharturik edo, mahaiko partaide abertzaleei elkarrizketa egitea izan zen, gure irakurle goak gertutik eta sakonean ezagutu zitzaizen hor barruko tirabirak.

Iñaki Esnaolarena berehala lortu genuen eta egin ahala argitaratu genuen. Edonork pentsa ditzakeen arrazoinengatik Karlos Garaikoetxearenak prozesu luzeago bat eskatzen du. Eta bere erantzunak jaso ditugunerako hainbat gertaerak galdera eta erantzun batzu ere garaitik kanpo utzi ditu.

Hori horrela ulertuko duzuela ziurtzat hartuz, elkarrizketa osoa bere horretan eskaintzen dizuegu.

ARGIA.- Lehenengo puntua puntu zabala izango litzateke. Felipe Gonzalezekin hitz egin ondoren Iñaki Esnaolari deitzen diozu. Egoeraren aldaketa bat sumatzen duzu nonbait, lehenago egin ezin ziren elkarrizketa batzuk orain bideratzeko. Zertan zen egoera hau lehenagokoak baino hobea?

Karlos Garaikoetxea.- Egiten ditudun galdera horri erantzun baino lehen, zuzenketa bat egin beharko nizuke, hasieran esaten duzun hortaz. P.N.V., P.S.O.E. eta H.B.-ri egindako deialdia, Felipe Gonzalez ikusi baino pare bat aste lehenagokoa da. Urte zahar eguneko «Euzkadi»-n duzu, eta geroago, Errege egunez «O.T.R.» agentziak zabalduetako elkarrizketan. Orain, -eta galderari lotuko natzaio-, egoera hau lehenagokoa baino hobea ote zen?

Begira, nik, proposamena egin nuenean, ez nuen hortan, zuzenki, pentsatzen. Esan nahi dut, ez nuen pentsatzen «orain edo inoiz ez», edo

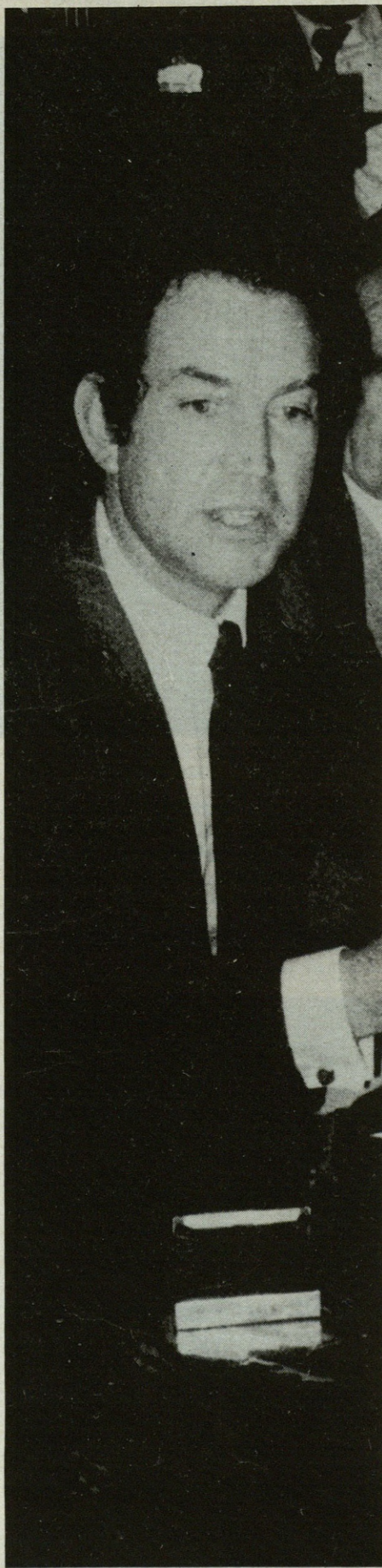
«orain lehen baino hobeto» edo horrelakorik. Nik egin nuen proposamena, gogoeta pertsonala izan zen; eta ikusi duzu zer nolako oihartzuna izan zuen; beste indar politikoak proposamena itxaroten zeudela zirudien. Beraz, gauzak horrela, gogoeta pertsonala, deialdi publikoa bilakatu zen.

A.- Konbertsazio-negoziaketa hauek itxaropen batzuk eragin dituzte gure Herrian. Baita ere esan daiteke abertzale sektore zenbaitetan, zu Iñaki Esnaola eta Itziar Aizpuruakin hizketan ikusteak batetik, eta P.S.O.E. behartuta edo esertzeko gogo eskasekin bestetik, indar abertzaleen arteko gertualdi baten itxaropena sortu dela. Gertualdi honek fruituak emango lituzkeela espero da. Zer derizkiozu zuk?

K.G.- Dudarik eta gabe, zirrara dextente sortuko zen euskaldun askoren bihotzengan, H.B.-ko ordezkariak Ajuria-Enearen barruan egon zirela jakiterakoan. Zer derizkiodan nik? Ba, argi eta garbi dagoen gauza, hau da: fruiturik espero ezpaltiz, alperrik izango zela deialdia egitea. Eta, nere iritziz, hori era ba da H.B.-ko askoren jarrera; H.B.-ren barruan, asko dira negoziataren alde daudenak. Eta alde daude, zer edo zer espero dutelako, eta Euskalerrian dugun egoerari irtenbide bat bilatu behar zaiolako. Horregatik, baitere, ba daude aurka daudenak, bere irtenbide pertsonala besterik onartuko ez luketenak, hain zuzen.

A.- Esperantza hauen gainetik-edo, hala ere, gero eta polizia gehiago ikusten dugu kalean, detentzioek jarraitzen dute, koartel berriak irekitzen,

●
«Edozein alternatiba, berez, ezin daiteke ontzat edo txartzat hartu. Baina ezin dugu printzipioen edo kontzeptuen mailak bakarrik murgiltzen ibili politika aldetik, egokitasuna aztertu beharrekoa da, beste ororen gainetik»

●
«P.S.O.E.-P.S.E.-ko ordezkariak nahiko gauza xelebreak esan dituzte ere; nik, egun hauetan, nahiago izan dut hortik zehar, eta alderdietatik esan diren gauzei ez erantzutea, negoziaketa-mahai hori posible izan zedin ahaleginak egitearren.»

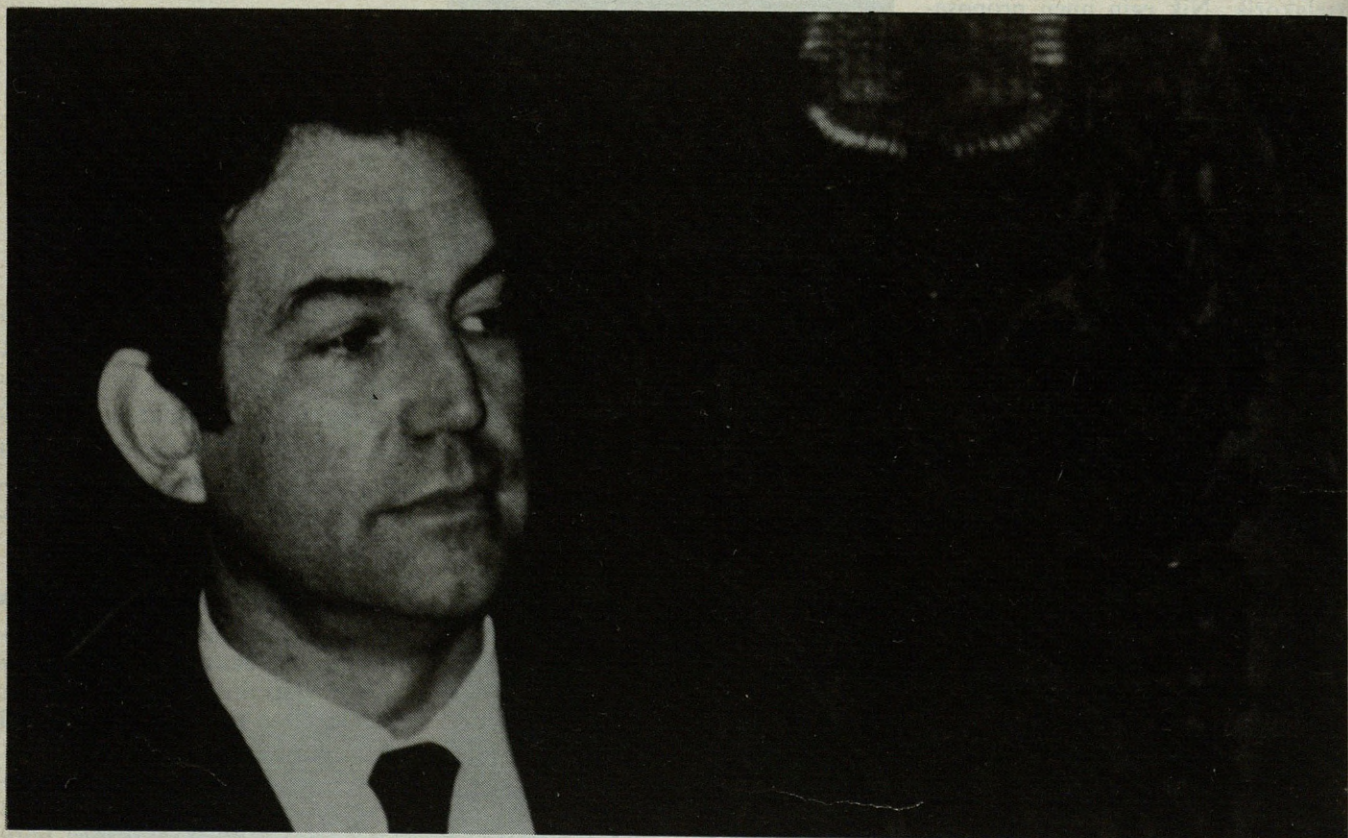
expresio askatasuna ukatzen dute jui-zioak,... eta bestetik E.T.A.k bere burrukan jarraitzen du. Itxaropenak mami daitezen girorik onena ez dirudi honek, ezta?

K.G.- Ez, eta, zoritxarrez, azkene-g gertakizunek ilunagotu egin dute egoera. Baina ditugun arazoei buru eman behar diegu; ezin gaitezke geure egoerari ez ikusiarena egin eta ametsezko errealitatean bizi. Horregatik, hain zuzen, bizi garen errealitatea hori delako, batetik, eta irtenbide baten bila abiatu garelako, bestetik, piztu egin da euskaldunen artean itxaropen argi bat. Eta itxaropentsu dagoen herri horri, erantzun beharko diogu, denon artean.

A.- Zuk zure iritzia bota orduko, Felipe Gonzalez, Guerra, Benegas,... mugak ezartzen hasiak dira. Konstituzioaren eta Estatutoaren barne mugatatzetik ez direla aterako alegia. Noraino iritsi daitezkeela uste duzu?

K.G.- Ez dakit, hasi baino lehena-g hortaz mintzatu behar garen. P.S.O.E.-P.S.E.-ko ordezkariak nahiko gauza xelebreak esan dituzte ere; nik, egun hauetan, nahiago izan dut hortik zehar, eta alderdietatik esan diren gauzei ez erantzutea, negoziaketa-mahai hori posible izan zedin ahaleginak egitearren. Ez gaitezen, oraindik osatzeko modurik aurkitu ez zaion mahai-gainean, zer nolako postreak egon behar lirateken alde z aurretik erabakitzen hasi.

A.- Ekarrizketa hauetara abiatu zinenean, Euskal Herriaren normalkuntzarako 5 puntu kaleratu zenituen. Zein argibide ematen diezu bost puntu horiei?

K.G.- Bost puntu hoiek nahiko haizeatu dira eta nahiko garbi dira. Bakar bakarrik, hauxe esango nuke nik: bost puntu hoiek oinarritzat harturik egin litzaketen elkarrizketa, gure herriaren onetan izango litzatekelakoan nagoela.

A.- KAS alternatibako puntuak onargarriak direla aitortu izan du Eusko Alderdi Jeltzaleko zenbait bazkidek. Zer derizkiozu zuk? Eta zure bost puntu horiek KASen puntuak bideratzeko baliagarriak al dira?

K.G.- Edozein alternatiba, berez, ezin daiteke ontzat edo txartzat hartu. Baina ezin dugu printzipioen edo konzeptuen mailan bakarrik murgiltzen ibili: politika aldetik, egokitasuna aztertu beharrekoa da, beste ororen gainetik.

Nere bost puntu hoiek, beste alternatiba hori bideratzeko edo denez?

Hobe nukean, bost puntu gabe, lau edo sei aipatu izan banu! Baina zuk esaten duzun horren ostean, ba da beste era batera ezin liteken egiztapena: nahi ta nahi ez, puntu batzuek elkarren antza izango dute, eta hortik sortzen dira esamesak eta ea ez ote den nere proposamena, beste alternatiba hori bideratzeko planteaturik izan.

A.- Hego Euskal Herriaren batasun eza izan da orain artean, abertzale asko instituzioak bere ez egiteko arrazoin bat. Hau da, Nafarroarik gabeko irtenbide bat arrotz jotzen dute hor.

Nafarroaren eta Hegoaldeko beste hiru probintzien arteko batasuna behintzat nola lor dezakegu?

K.G.- Zuk ongi diozu: «nola lor dezakegu» ari zara galdezka. Eta galdera horri erantzuten saiatu behar gara. Arazoa, ordea, bestelakoa da, beste batzuen iritziz; zuk ondo dakizunez, ba dira bere buruari galdera hori planteatu nahi ez diotenak. «Nafarroa Euskadi da» eta kitto. Hori, printzipioetan, edozein abertzalek onartzen duen gauza da, Iparraldea Euskadi dela onartzen dugun bezala. Baina arazoa da, guk geure nazio-proiektuan sartzen ditugun lurralde maite hoiek nola geureganatu.

A.- Iñaki Esnaolari elkarrizketa egin genionean, zera zioen: ez zekiela P.S.O.E.koak, Benegas adibidez, «yo soy federalista como en el 78» esanaz edo Espainiako bandera bizkarrean duela etorriko den konbertsazioetara. Autodeterminazioaz ere alde ziren garai batean. Independentista batentzat autodeterminazioaren puntua garrantzia haundikoa denez, arazo hori eztabaidagarria izango dela al derizkiozu?

K.G.- Barkatuko didazu, baina, lehen esan dizudan bezala, ez nuke nahi mahaikide izan litezken alder-

●
«Hori, printzipioetan, edozein abertzalek onartzen duen gauza da, Iparraldea Euskadi dela onartzen dugun bezala. Baina arazoa da, guk geure nazio-proiektuan sartzen ditugun lurralde maite hoiek nola geureganatu».

dien asmoetaz aritzea. Ba da hortik bat baino gehiago, ni, mahai hortarako deialdia egiterakoan, zeren bila ote nebilen galdetzen ari dena, pakea ez baina gibel-asmoz jokatzen ari ote naizen. Ez naiz joko horretan aritu nahi.

Pentsa zazu, gainera, ni mahai horretan eseriko naizen ala ez ere eztabaidatu dela. Hemen jokatzen ari dena oso gauza serioa denez gero, zentzuz jokatu behar dugu, eta gure herriarengan piztu den itxaropena ez ahaztu.

A.- Azken gertaerakin, elkarrizketan hasiera zaildu egin dela dirudi. P.S.O.E. izan zen ekintza harmatu bakar bat gertatzen bazen mahaitik altxako zirela esan zuena. Zuk ere E.T.A.k bere ekintzak geratu ditzala eskatu duzu. Hori lortzen ez bada ez al da posible negoziaketarik. Eta bestalde, negoziaketan helburua burruka harmatua gelditzea delarik, nola ulertzen da fruitua lanean hasi aurretik eskutan nahi izatea?

K.G.- Gauza bi esango dizut. Lehenengo: negoziaketari buruz hitzegiten hasi zenetik, hor izan genuen aste batzuetako epea, hildakorik gabe. Hori hor dago, nahi duenak azter dezan. Bigarren: negoziaketarako proposamena egin zenean, -H.B.-k esanak esan—, aski garbi gelditu zen, mahaikideak indar politiko gisa eseriko zirela, bakoitzak Euskalerrian duen pisua eta eraginaren arabera.

«Negoziaketari buruz hitzegiten hasi zenetik, hor izan genuen aste batzuetako epea, hildakorik gabe. Hori hor dago, nahi duenak azter dezan».

Indar politikoei ezin diegu borroka harmatua geratzeko eskatu eta, horrexegatik, ez zegoen puntu hori —eta gure aldetik ez hori, ez besterik zen jarri, —aldezt aurretik— negoziaketak hasi aurretik jarrita.

Bainan geroago hasi ziren trabak jartzen, «negoziaketak ez, baizik eta elkarrizketak», «gu bitarteko bat besterik ez gara» eta gisa hontako gauzak esaten. Gauzak horrela, ezinbestekoa zen bitarteko bezala aurkeztu zenari, bitarteko lana egin zezan eskatzea eta borroka harmatua geratzeko eskabidea egin ziezaion E.T.A.-ri.

A.- Iñaki Esnaolak berekin egindako elkarrizketan zure jokabidearen arrazoin bat aurreratzen zuen. Alegia, H.B.-k hamar eskatu, P.S.O.E.k bat eman nahi, eta lortzen den guztia zuek profitatu ahal izateko bultzatzen dituzuela elkarrizketa hauek. H.B.-k horrela gaizto papera egingo lukeela, Eusko Jaurlaritzaren eta Madrilgo Gobernuaren arteko harremanetan. Hori askotan aipatu dena da gainera H.B.-ren aldetik. E.A.J.-P.N.V.k zer du bere asmoan bakearen aldeko mahai hau bultzatzen duenean?

K.G.- Barka, baina pelikula hone tan gaiztoa zein den ere, azkenean batek ez daki. Nik, jokabide manikeo hoietatik ihes egin behar dugula uste dut, eta mahaia osa lezaketen alderdien borondate ona zalantzan ez jarri. Delakoan eztelakoan hortatik ez dugu ezer onik aterako.

Elektoralismokeria leporatzen digutela? Zuk irakurri ahal izan duzu, nik neuk bezala, oso eritzi desberdina, horri buruz. Ba dira, mahaia osatzen ez bada, lehendakari naizen honen eta E.A.J.-ren kaltetan izango dela, eta alderantziz, diotenak. Eta ba dira, baitere, mahai hortara

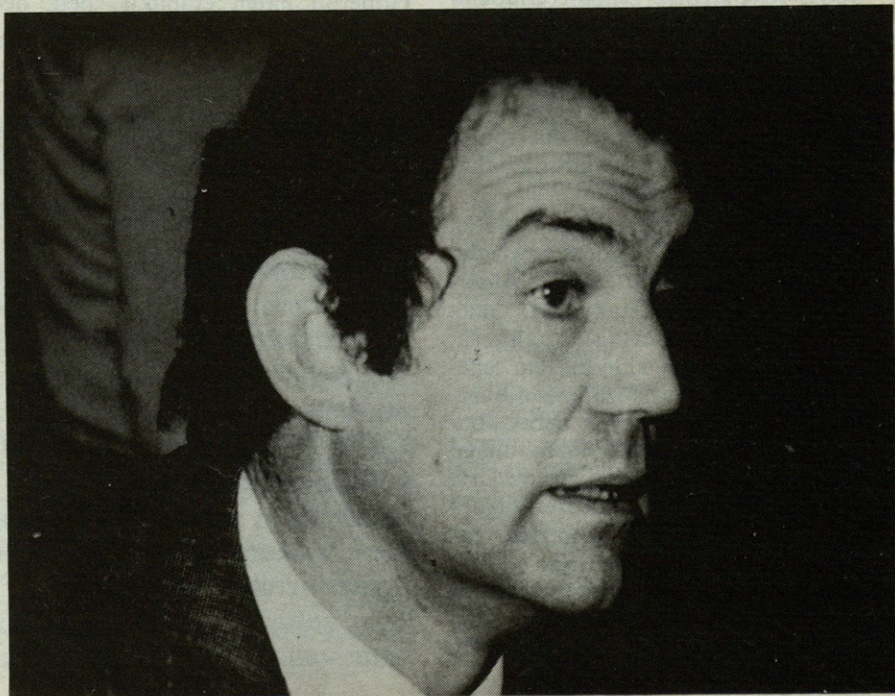
«Ba da hortik bat baino gehiago, ni, mahai hortarako deialdia egiterakoan, zeren bila ote nebilen galdetzen ari dena, pakea ez baina gibel-asmoz jokatzen ari ote naizen. Ez naiz joko horretan aritu nahi.

H.B. seriotasun guztiaz nahiz propaganda hutsaren truke doala diotenak. Neri axola zaidana, zera da: mahai hortatik fruitu interesgarriak atera ditzagula, geure aberriaren alde.

A.- Zertan bukatuko da komunikabideen presentzia dela-ta sortu den arazoa?

K.G.- Hori H.B.-ri galdetu beharko zeniekela uste dut. Gure iritziak hor daude, eta H.B.-ren ordezkari batzuk puntu horri buruz izan duten iritzi-aldaketa ere bai.

Pello Z.
L. Bastida

SANDERS LEWIS: GALES ABERTZALETASUNAREN HAZIA

Gales, denok dakigun bezala In-
glaterraren menpean dagoen nazioa
da. Duela urte asko, 1536-ean alegia,
galdu zuen independentzia eta horre-
kin hasi zen bere erorkada etengabea.
Hizkuntzak ofizialtasuna galdu zuen
eta ordutik aurrera inglesa besterik
ezin zen erabili, ez epaiketetan, ez ad-
ministrazioan.

Galeseko haurrek, Euskal Herrian
bezala, errepresioa ezagutu zuten es-
koletan, «Welsh Not» zelakoa medio:
galesez hitzegiten zuen haurrari egur
puska bat zintzilikatzen zitzaion le-
potik eta irakasleak makilkadak
eman hori zeramanari. Makilkadari
ihes egiteko salaketa sistema: galesez
ari den lagunari jarri. Eta gauzak ho-
rrela jarraitu dute 20. menderarte.
Noski lehenagotik zenbait errebelio
eman ziren bainan denak berehala
suntsituak izan ziren. Hala ere ezin
egon sentimendu bat zegoen herri-
rrengan eta hor egon da erdi lotan
norbaitek berpiztu arte, eta mugi-
mendu baten inguruan bildurik baka-
rrik ez daudela ikusi dute.

Berpizte horretan zer ikusi haundia
duen pertsona bat Sanders Lewis da.
Bera da «Plaid Cymru» (Gales Alder-
dia)-ren fundatzaileetako bat, Gale-
seko alderdi abertzale bakarra.
1925-ean jaio zen alderdia eta lehe-
nengo urtetan Lewis izan zuen buru.
Baina benetako borroka, berak «bo-
rroka» deitzen duena, beranduago
hasi zuen, 1936-ean hain zuzen. Urte
horretan beste bi partaideren lagun-
tzarekin, RAF (Ingles abiazioa) ba-
rrakoiak erre zituzten Llŷn herrial-
dean, eta entregatu ziren. Eskubide
moral bat zela adierazi ondoren, epai
mahaia galestarrez osatua egon zedin
eskatu zuten.

Epaiketan, Lewis-en lehenengo de-
fentsa zera izan zen: instalazio haiek
jartzearen aurka bide konstituzional
eta legal guztiak erabili zituztela bai-
na Ministroak delegazio bat entzutea
ere ukatu zuela. Esan beharra dago
RAF beste zenbait lekutan, Inglate-
rran, saiatu zela inoiz lortu gabe
(ahateak zirela eta, Gizon ospetsu ba-
tek artikulo bat idatzi zuela eta...) eta
Llŷn Gales hizkuntza eta kultura sen-
doen zegoen lekuetako bat dela azpi-
markatu. Bere defentsarekin jarraitu-
rik, hori aurrera eraman zutenentzat,
Gobernuarentzat, Gales mapan ager-
tzen den izen bat besterik ez zela uler
arazi zuen. Gainera garbi utzi zuen
Gobernu baten erabakia, beti, de-
mokratikoa bezala ager dezaketela,

Galesen mota guztietako protestak
burutu zituzten arren. Unitatea Bre-
taina Haundia dute eta kitto.

Epaiketa hau Galesen egin zen, eta
lortu zuen epai-mahaikoak berta-
koak izatea. Defentsan Lewis-ek es-
kubide moral horri eutsi zion. Epai-
mahaikoak ez ziren ados jarri eta ka-
soa Londresera eraman zuten. Noski,
atxilotu zituzten, baina Lewis-ek nahi
zuen lortu zuen: jendeari eskubide
bat zela ikus arazi zion, eta batez ere
Demokrazia Inglesa minoria bat nahi
izanez gero isil arazteko erabil daite-
ken demokrazia bat dela argi utzi
zuen.

Lewis-ek bere irakasle postua gal-
du zuen. Urte batzu pasa ondoren,
BBC irratiak antzerki txiki bat idatzi
zezala eskatu zion. Hona tartean sar-
tu zuena:

**Gizon batek mendi baten mazalean
mahasti bat landatu zuen ardo onena eman zezan;
Horma bat eraiki zuen inguruan, erdian putzu bat egin
eta semeari eskeini zion,
generazioz generazio bere izena eraman zezan
baina zerri talde batek horma hautsi zuen,
barnera sartu eta mahats guztia desegin zuten.
Ez al da bidezko semea zulo aurrean jartzea orain,
eta bere lagun guztiak deituz, aitagandik jaso zuena babestea?
Gales nire herria mahasti bat da, nere eskutan utzia izan dena,
betirako herentzi.
Eta begira, zerriak berriro datoz dena desegitera.
Beraz, neure lagunak deitu ditut
Gizon arrunta eta ikasia,
Etor zaitetze orain, eta jar zaitetze nirekin zulo aurrean
egun zaharretako edertasuna betirako gorde dezagun.**

Hau izan zen Gales herriari bidali zion bigarren mezua. Beldurra beraiengandik uxatzeko esaten die, norberak bere burua egiazki ager dezan, bere inozentzia probintzuala alde batera utzirik; Galesak direla jolasteari utz diezaioten eta bere gizartea eta kulturaren etorkizunaz benetan arduratu daitezen.

Lewis-ek nahi duena bi gauza dira: marko soziala aldatu, eta pertsona aldatu, hau da baztertzeko, alienazio eta izaera distortzionatu, hori hautsi, benetako Gales esentzian bizitzeko.

Piskanaka berak sortutako alderdian, Plaid Cymru-nen bi tendentzia bereizten hasi ziren partaideen artean: batzuek alderdi buruekin, besteak Sanders Lewis-rekin. Lehenengoak plangintza konstituzionaletan ari ziren lanean, organizazioan botoak irabazteko prozesuetan eta mota honetako politikan interesatuak zeudena bereganatzen zituzten. Beste tendentzia Sanders Lewis-ena, sakonagoa da; borroka luze baterako zuzendua. Ez du inoiz boto askorik irabaziko baina borrokan ari denari, bukaera arte irautzeko behar duen indarra ematen dio.

1963-an, Lewis-en irratsaio baten ondorioz hasi ziren Cymdeithas Yr Iaith mugimenduaren ekintzak. Irratsaio hartan, Lewis-ek Galesaren he-

riotza aurreratu zuen; 21. mendea iristerako, Gales Hizkuntza hil bat izango zela horren aurka ezer egiten ez bazen. Hura entzunda jendea benetan beldurtzen hasi zen eta CYI sortu zen, Gales hizkuntzaren aldeko mugimendua. Lehenengo protesta multa baten ondorioz etorri zen. Multa jaso zuenak, zitazioa galesez egotea exijitu zuen (garai hartan galesa ez zen ofiziala). Lehenengo manifestapenak hasi ziren. Hurrengo pausoa paper ofizial guztiak galesez ere izan zitezela izan zen. Piskanaka jendeak segitu zuen, bakoitzak ahal zuena eginaz: pentsioa ez kobratzea folletoa galesez egon arte, Lizentziatura diplomak ez jaso Unibertsitatean, galesa maila guztietan onartu arte...

1966-ean gertatu zen gogorrena: partaide bat atxilotu zuten. 1967-an «Welsh Language Act» delakoa pasa zen. Honek bi hizkuntzei balio bera emango zitzaizela zioen. Teoria eta praktika oso urruti geratu dira: oso toki gutxitan agertzen da galesa ingelesaren parean, eta paper bat galesez nahi izanez gero, espreski eskatu behar da... eta noski, jendea ez dago horretarako prest; bere burua nabarmenduko dutela, zerbait gehiago ordaindu beharko dutela uste dute. Gobernuaren erantzun hau ikusi ondoren, errotuloen ezabaketaren kanpaina hasi zuen CYI-k 1969-an, eta ho-

nekin hasi zen mugimendua zabal-tzen, eta gogortzen: gose grebak, atxilotzeak, BBC estudioetan her-tsialdiak... TB-ren kanpaina ere egin zuten. Gaur egun TB galesez dago baina ez da inondik galesa hutsean: audientzia haundiko orduak dira galesez, besteak ingelesez. Honek esan nahi du programazio erdia baino gehiago ingelesez dela. Kanpaina guztiak desobedientzia zibilaren tankera-koak dira, ez dira inoiz ekintza «biolentoak» egiten.

1962-ko irratsaio horren ondorioz ere sortu zen borroka armatuaren enbrioi, eta 1969-an ere eman zen lehenengo ekintza gogorra: Galeseko Printzearen Inbestidura zela eta, bonba bat gobernuaren lokaletan jartzen ari zirela hil ziren bi gazte. Geroztik ez da gauza haundirik egin maila horretako borrokan. Noizean behin harma batzu harrapatu dituela poliziak jakiten da baina ez dira ekintzarik egiten.

Biolentziari buruz zer pentzatzen zuen galdetu ziotenean elkarriketa batean, honela erantzun zuen Lewis-ek:

«pertsonalki sinisten dut neurtua, aztertua izan den biolentzia mugimendu abertzaleak beharrezko duten harma bat dela, beharrezkoa Galeseko lurralde eta haranak Ingles Gobernu eta enpresa haundiek zeharo ilegalki aurrera eramane dituzten erasoengandik defendatzeko. Gehiago esango nuke, inongo base moralik justifika ezin ditzaken erasoak dira. Ingles Parlamentuan erabakitzeak ez du inolako eskubide moralik ematen. Eta beraz ingeles entitate hauen biolentzia gelditzeko erabiliko den edozein bide zeharo ontzat jotzen dut».

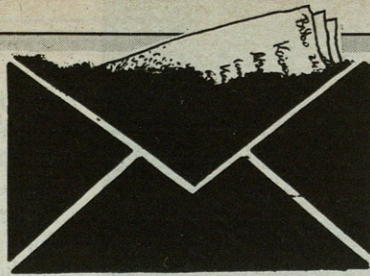
— «Odola ixurtzea ere bai»

— «Odola Galesa den bitartean bai»

Honekin esan nahi zuena zera da: norberak bere burua prestatu behar duela konstituzionala baino gogorragoa den era batean borrokatzeko, inork ez duela justizia espero behar, eta injustiziari aurka egiterakoan, bizi gal litekela.

Hau da Sanders Lewis. Jarri zuen haziak hiru landare eman ditu: Plaid Cymru, Cymdeithas Yr Iaith eta Gales Askatuaren Ejerzitua. Bata bestea baino gehiago hazi da baina hor daude hirurak, denak helburu beraren atzetik: Gales eta bere kultura Ingalaterraren hil nahi horren bidetik ateratzeko.

M. ALVAREZ ●

ZUZENBIDE ETA ASKATASUNEN ETENDURAZ

Espainiako konstituzioa dela eta zenbait gogoeta datozkit burura. Nere ustez, haiek egin dute konstituzioa eta gero beronen aurkako legeak sortu dituzte. Hauetako bat Lege Antiterrorista dugu. Azken finean, konstituzioak daukan positiboa (guztienezko herri eta giza eskubide batzuen onespina) ate atzera bota dute.

Behin baino gehiagotan Euskal Herriko kaleetara jende asko bildu da «behera lege antiterrorista» oihu egiteko. Baina zutik dirauen lege higuin garri hori behin eta berriro praktikan jartzen da eta atxilotuari inkomunikazioa aplikatzen zaio. Gero, jendea inkomunikatzeaz batera giza eskubideak olinpikoki saltatuko dira eta gehienetan torturaren eragina izango da aintzindari.

Beraz, lege antiterroristarekin tratatu txarrak eta torturak posibilitatzen dira. Lege honek dirauen bitartean ezin esan daiteke tortura desagertu denik hipokrita eta gezurti batzuk pentsa dezaketenez bezala.

Baina, zeintzu dira lege antiterroristak finkatzen dituen autoritate abusatzearen aurkako kontrolak? Hain txarra izan behar ote? Hiru kontrol dira; eta hiruek ez dute ezertarako balio.

Lehen kontrola dela eta, atxilotuari aplikatzen zaion eskubidearen etendura, berehalako notifikapen baten bitartez burutzen da. Hala ere, atxilotuak ezin du baliabiderik jarri notifikapen erabaki horren aurka ez bait dauka abokatuaren laguntzarik.

Bigarren kontrola, epaile konpetenteari dagokio. Epaile honek atxilotuaren egoerazko informazioa eska lezake, eta areago oraindik: baita kontraerabaki ere. Baina orain arte

ez da halakorik gertatu eta ba dirudi epaileei bost axola zaiela atxilotuen egoera.

Azkenez, hirugarren kontrola dugu, zein detentzio burutzen den lekuko epaileei bait dagokie. Berauei esker, abusuak izatekotan, tratatu txarrak eman dituzten funtzionariak hauzitan sar omen litzakete.

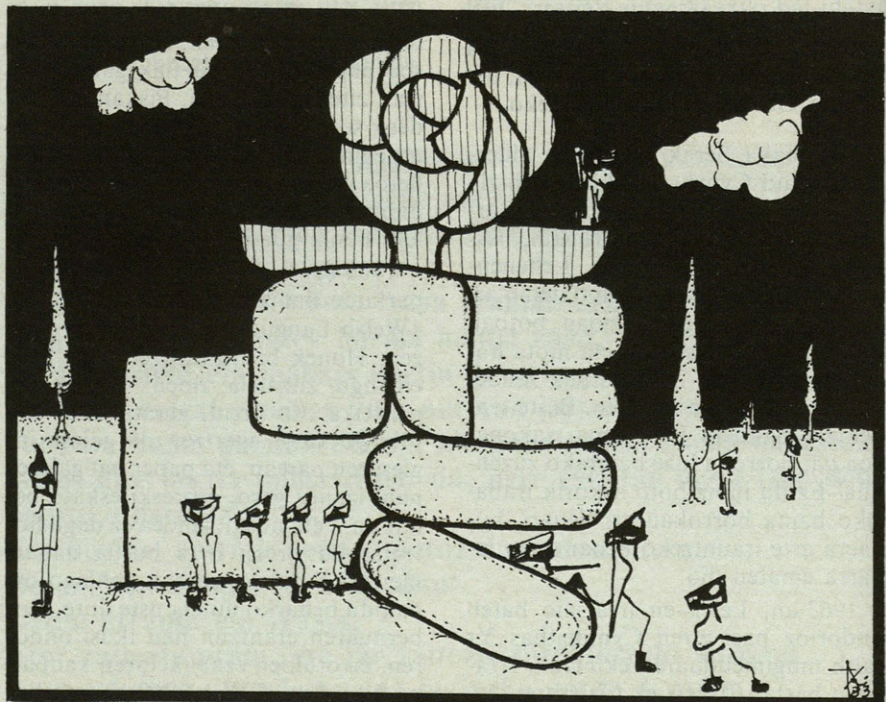
Baina, kontrol guzti hauek zertarako balio dute? lehenbizikoa balio gabe uzten bada (abokatuaren laguntzarik eza) eta gainerakoetan epaileengan ez badago borondaterik giza eskubideak errespetatu daitezke. Atxilotuari eman behar zaion abokatuaren aiuta, nahitaezko zuzenbide bat

da. Eta horrela ezagutu behar du Espainiako justiziak.

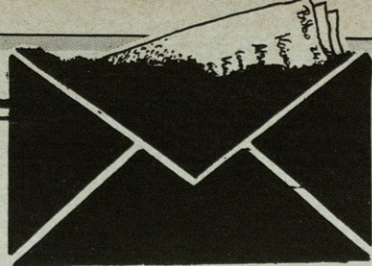
Euskal Herrian dagoen gogorkeria ezin dugu eraso Madrideko gobernuak egiten duen erara. Problemaren ebazpideak elkarriketen bitartez etorri behar dira eta ez lege antidemokratiko honekin.

Euskal Herriko nazio-eskubide asko birlortu da. Aldiz, oraindik, Nafarroa ez da gurekin eta euskaldun edo eusko askok tratatu txarrak edota torturak jasaten ditu. Bi problema hauek gaituz gero, benetako bakea edo behar den justizia lortzeko, urrats nagusi bat emanik izango da. Euskadin, bakea ahalgarri da. Politikoak jazarri beharko dira mahai baten ondoan gogorkeria desager dadin betikoz. Herriak eskatzen du, eta, beharbada berantxorki, baina azkenez buru makur jasan beharko dute nahitaezko zeregin hori. Hasteko, ken bezate lege antiterrorista PSOekoek, eta, hilik gabeko aldi bat egon dadin. Konstituzioa onartu baino lehen zuzenbide guztiak errespetatu behar dira. Hala bedi.

Gorka PALACIOS

PLAZARA, EUSKARA PLAZARA!

HERRIKO PLAZA

Mintzaira iraultzatu baino lehena-
go bizitza iraultzatu behar da.

Gizonaren konponbidea gizona
bera da.

Badakit, bat-baino gehiagori ho-
nek ez dietela honik egingo, baino
etxea bezalako egi handi bat da;
errealitate bat da, ez barkapenik eta
ez kondizionamendu politikorik da-
gonentzat. Beste poz-bat edukiko
gendu gure seme-alabak francés,
alemán, inglés, e.a., ikasten duten be-
zala «euskara» ikasten ikusiko bagen-
duzteke. Non dago gure «euskaldun»
harrotasun hori? Zoritxarrez aurrez
jartzen ditugu norberaren interesak,
herriarenak baztertuz eta zapaldu-
rik.

Beharbada ere, oso ardura gutxi
izan zuten lehengo baserritarrak be-
ren baserrietatik iristen ziradenean
hiri edo herri handi batera. Ez ziran
batere saiatu beren seme-alabeei
«euskara» erakusten.

Arrazoiak?

Kultura ta kontzientzi maila alde-
tik gabetasuna, kasu gehienetan;
«euskararen» errentabildaderik ez,
beste aldetik; baita ere kasu batzue-
tan umegaraian hartutako zailtasuna;
azkenik, baita soziologi aldetik ere.

Ama batek «euskaraz» ez badaki
azalpen lojiko bat edukiko duela uz-
ten dut, baina ama euskalduna ba da
ez dago bate arrazoirik semeak «eus-
kara» ez jakiteko.

Gurasoak «euskaraz» jakin ta se-
me-alabak ez oso bekatu-larriskoa
da, beraz naturan aurka dijoazte gu-
raso horiek.

Beharbada esango dugu oraingo
gaztedia kontzientzi pixka-bat ge-
hiagoz jabetutzen ari dela «euskal-
dun» etnika aldetik eta beren «eus-
kal» hizkuntza jakitea nahi dutela,
migrari askok nahi duten bezala be-
ren semeak, Euskal-Herrian jaiota-
koak, gure mintzaira ta ohiturak be-
renganatutzea eta gure «euskal» gi-
zarte honetan ekantzea oso-osorik.

Goretsi jarrera honek, zenbait
«euskaldunei» lotsa eman behar.
Hala izan ere...

Oraingo «euskaldun» guraso gazte
guztiak nahi dute, honela edo hala,
beren seme-alabak «euskaraz» min-
tzatzea.

Badira herriak orain 35 urte oso
«euskaldunak» zirenak, baina, une
honetan oso larrilarri arkitutzen dira,
ia dena gaztelaniaz mintzatutzen
dute, nortasuna galdutzen ari dira.
Eskerrak oraingo guraso gaztedi be-
rriari ta baita ere gure gaztedi jator
honi «euskarak» berriro ere indarra
izango du. Baita ere oraingo baserri-
tarrak kalera jeisten direnean ez dute
lehenagoko askotarikorik «euskaraz»
mintzatutzeko.

Bai, bai, penagarria ba da ikustea
nola baserriak husten ari dirala, nola
ereintzaren orde z pinuak landatzen
dituzten, oraindik ba penagarriagoa
da ikustea nola «euskara» aldatutzen
duten «gaztelaniagatik».

Askotan baserri baten aurrean ar-
kitutzen geranean bertako gurasoei
entzungo diogu «euskaraz» mintzatu-
tzen, umeak, ordea, nahiz «euskara»
ulertu «gaztelaniaz» erantzuten du.
Gero, beti bezala, gurasoen atxaki-
merkea: «eskolan erderaz egiten dute
ta...».

Penagarria da baino beraz egia:
«zerbait egin nahi badugu «euskara
ta euskal-herriarengan» errealitate
batetik hasi beharko dugu, ametsak
alderdi batera utzirik.

Kutsadura Madrileko Museo del
Pradorentzat den bezala, gaztelaniaz-
ko-irritati, TVE, gaztelaniazko-ira-
kurgai, e.a., berdin-berdin dira «eus-
kararentzat».

Ez nahiz isilik geldituko esan gabe:
«guk, euskaldunok, ez daukagu bene-
tako maitasunik «euskararentzat».
Gu gara, bai, gu «euskaldunok», ba-
kar-bakarrik lehendabiziko «ERRU-
DUNAK».

«Euskara», Euskal-Herriko min-
tzaira «euskaldun» guztion ondare
bat da; nahiz sinismen erlijioso edo
alderdi politiko ezberdinak izan geu-
re artean, «euskara» euskaldun guz-
tion artean landatu behar dugun min-
tzaira da.

«Euskara» ongi irauntzeko lehen-
dabizi geure etxeetan mintzatu behar-
ko dugu.

Errakuntz handi bat dute zenbait
«euskaldun» gurasok, beren erosota-
sunez «gaztelaniaz» mintzatutzen du-
telako beren semealabeen aurrean.
Zer ikasiko dute ume hauek?

Kontuz ibili umeen aurrean min-
tzatzean. Umeari «euskaraz» mintza-
tutzen badiozute, senar-emazteak el-
kar-hizketan ere «euskara» ibili be-
harko dute. Umeen aurrean ez min-
tzatu «gaztelaniaz», zergatik bestela
umeak usten dute «euskara» umeen
mintzaira bat-bakarrik dela, ta gura-
soak imitatutzen hasiko dira «gazel-
laniaz».

Ez da bakarrik, nahiko, umeak
ikastolara bidaltzea, baita gero
etxean «euskaraz» mintzatutzea ta
«euskal-herriarengan» erakustea ere.

Gure gazte denporan ez ziren
«ikastolerik», «escuelas nacionales»
baizik. Makina-bat egurkada hartu
ondoren ikasi genduen «gaztelaniaz».
Zenbat aldiz abestu genduen, gu gi-
xarajoak, eskubiko besoa goratuz,
«Cara al Sol»? Beharko abestu, bes-
tela... or-konpon norbera. Ba, «eus-
karak» orain arte iraun badu iraun du
gure etxeetan «euskaraz» mintzatu-
tzen genduelako.

Ikastolak «euskararen» itxarope-
nak ditugu.

«Euskara» mintzatu behar dugu
bai Donostin, Bilbon, Andoainen,
Eibarren, Azpeitin e.a., EUSKAL-
HERRIKO ALDERDI EDO LEKU
GUZTIETAN «EUSKARAZ»
MINTZATU BEHAR DUGU. Ma-
drilen gaztelaniaz mintzatuko dugu,
baina ez Euskal-Herrian.

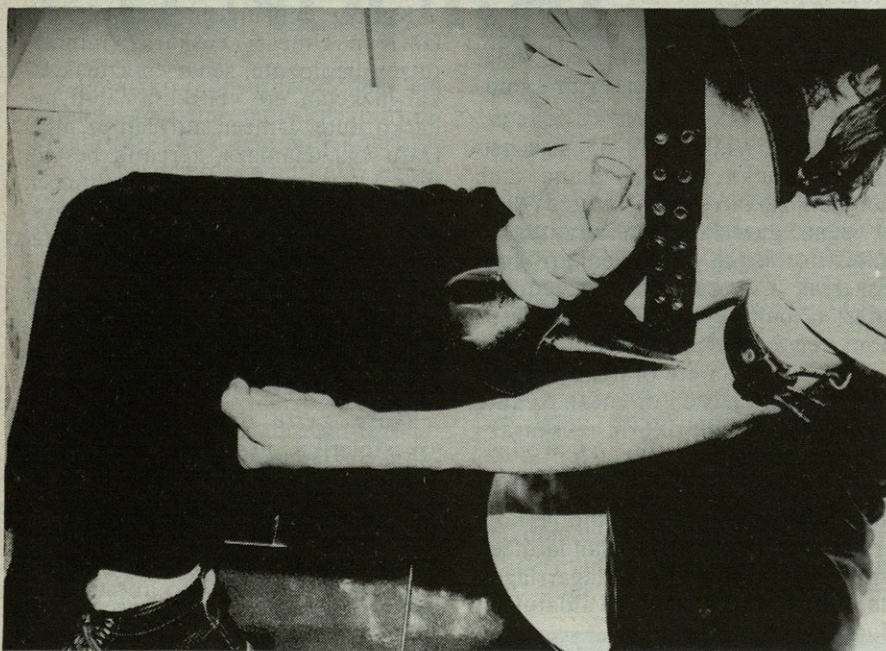
Pentsatutzen baduzute «euskara»
arratoiarentzat edo museoko balore bat
bezala dela, ezin dut ondo jasan ho-
rrelako pentsamentu astokarik.

Herriarekin euskal
nahi dugu izan,
euskararekin Herri
nahi dugu izan,
Euskal-Herriaren aukera
euskara nahi dugu izan.

IZARRAITZ

DROGAK!

Elhuyarreko
L.M. BANDRES

Juan March deitutako ikerketarako erakundeak hilero-hilero berrialdizkari bat argitara ematen du. Bere hirurogeitabatgarren alean Josep Laportek idatzitako drogei buruzko lan bat dator. Gai honek daukan gaurkotasunagatik lan horren laburpen bat honera ekartzea egokia iruditu zait.

Drogei buruz mintzatzerakoan nahaste-borraste bat egon daiteke. Batzutan, gaur egun oso gutxitan, drogak zera izan daitezke: mendikuntzan eta zenbait industrian erabiltzen diren produktu natural batzuk, hots, «droge»rietan saltzen diren produktuak. Beste batzutan, naturala izan ala ez izan, edozein botikari droga esaten diogu. Azkenik, eta hau da hemen gaur ikertuko duguna, badago hirugarren esangura bat: nerbio-sisteman daukaten eragipena

dela eta, errendimendu fisiko edo intelektual handiago bat lortzeko, edo sentipen berriak edukitzeko, edo pertsona baten egoera psikikoa aldatzeko (atsegingarriago bat lortzeko edo) erabiltzen diren substantziak.

Azkeneko definizioaren arabera gauza asko eta asko droga izan badaiteke ere, droga guztiek bereizitasun bat daukate: beraiek kontsumitzeko ohitura hartzeko sortzen duten joera.

Drogen ohizko kontsumuak organismoari ondorio batzuk ekartzen dizkio: kontsumuarekin jarraitzeko gogo, beren efektuekiko moteltasun bat, berekiko menpekotasun bat, eta, azkenik, eta aurreneko hiru ondorio horiek dakarten laugarren ondorio bezala kontsumuaren gehiegikeriak sortarazten dituen kalteak.

Drogen abusuaren hasieran beti

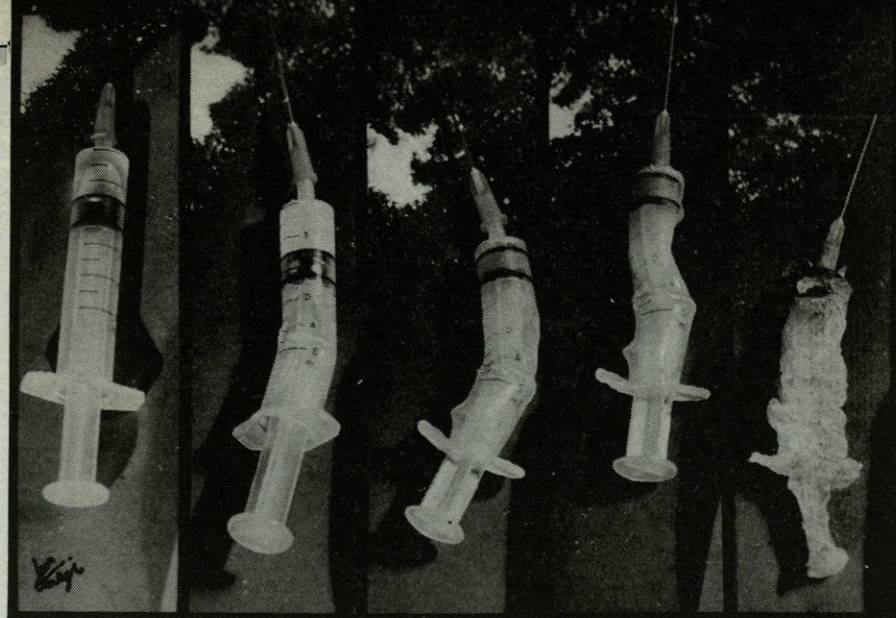
beren efektuak experimentatzeko gogo bat dago. Gogo hau, zenbait kasutan, ikaragarria izan daiteke eta orduan pertsonaren borondatea zeharo gaindituta gertatzen da. Honek kontsumuaren jarraitasuna ekartzen dio personari eta izugarritzko borondatea eduki behar da drogaren hatz-parretatik libratzeko.

Aipatutako beste ondorio bat drogen efektuaren moteltasuna dugu, hots, gorputza ohitzen den heinean efektu berdinak lortzeko hartu behar den droga-kantitatea handiago izatea. Moteltasun hau ager dadin behar den epea drogen eta pertsonaren egoeraren arabera da. Honela, era jarraian hartuz gero, opioaren deribatuek bi edo hiru eguneko epea daukaten bitartean alkoholak bizpahiru aste behar ditu.

Moteltasun honen zergatian bi alderdi izan daitezke. Edozein substantziak gorputzean bere efektuak sortitzan, alde batetik, sartu eta banatu beharko da barrendik, bestalde, behar den puntuan, hots, «hartzaile sentikorra» dagoen lekuan kontzentrazio batetik gorako proportzio batera iritsi behar du. Beraz, produktu bat behin eta berriz hartu ondoren, bere efektuen moteltasuna agertzen denean, zera gerta daiteke edo produktua ez da lehen bezain erraz iristen behar den hartzailearaino, edo iristen bada hartzailearen sentikortasuna moteldu egin da. Zenbait droga, alkohola barne, lehenengo motako adibideetako bat dela esan daiteke, morfina, berriz, bigarrenegokoa da, dirudienez.

Zailagoa da, ordea, menpekotasunarekin zer esan nahi den adieraztea. Bi menpekotasun era daude: menpekotasun psikologikoa eta menpekotasun fisikoa. Lehenengoak, bere izenak dioen bezala zera dakar: pertsonak, egoera on eta lasai batetan egon dadin, produktua behin eta berriz hartu behar duela. Drogaren hartzeari gauza batengatik edo besterengatik etena egiten bazaio gorputzak larritasun eta ezegonkortasun ikaragarri bat hartzen du. Egoera hau droga hartzearekin desagertzen da beti.

Menpekotasun fisikoan, aldiz, gorputzak bere funtzionamendu normalerako produktua behar du. Menpekotasun-mota honen ezaugarri oso ezagun bat haxe da: droga hartzeari uzten bazaio agertzen den «abstinentsi sindromea». Hau gertatzen denean pertsonaren borondatea eteten da agerpen berezi batzuk kanporatzen dira, zenbait kasutan, agerpen hauek

pertsonaren bizitza arriskutan jar-tzen dute. Lehenengo kasuan bezala gorputzari droga ematen bazaio guz-ti hori desagertu egiten da.

Abstinentsia sindromearen agerpe-nak drogaren araberakoak dira eta gehienetan, drogak sortzen dituen efektuen kontrakoak dira. Honela droga lasaigarria bada, alkohola be-zala, sindromearekin dagoen pertso-na zeharo bere onetik aterata eta ur-duri egongo da («delirium tremens»)a alkoholiko bati edaria kentzen zai-onen, adibidez).

Gorputzari berekiko, beste edo-zein produktu arrotz bezala drogek efektu kaltegarri desberdinak ekar diezaizkioke. Efektu hauen maila eta kaltegarritasuna oso desberdinak izan daitezke droga batetik bestera. Gehienetan kalte handiena hartzen duena drogatzalea bera da, nahiz bere nerbio-sistemaren gainean nahiz beste edozein organuren gainean drogak daukan eraginagatik. Hone-la, tabakoaren eta biriketako minbi-ziaren arteko edo alkoholaren eta gi-beleko zirrosiaren arteko erlazioak oso ezagunak dira. Beste zenbait ka-sutan droga, behin bakarrik hartzen bada, ez da pertsonaren osasunaren-tzako oso kaltegarria izaten baina, agian, gizarte osoarekiko izan daite-ke, mozkor bat auto bat eramaten edo kokainartzale bat drogaren efektuen menpean dagoenean, adibi-dez. Azkenik, eta gizartearekiko ahaztu behar ez dugun beste ondorio bat zera da: drogatzaleak droga be-har duenean ez badauka dirudik dro-ga erosi ahal izateko edozein bide har dezake diru hori lortzeko, eta bide horiek, zenbait kasutan legez kanpo-ko jokaera bat suposatzen dute.

Esan ditugun ezaugarri komun ho-riek produktu-sail handi batetan agertzen dira. Baina produktu hauek nerbio-sistema zentralaren gainean daukaten eraginetik at oso antz gutxi

daukate beren artean. Zer komunta-sun dago mozkorraldi batek ematen duen euforiaren eta barbituriko ba-tek sortaraz dezakeen loguraren ar-tean? Halaz ere, medikuntzaren ikus-pegitik alkohola nahiz barbiturikoak nerbio-sistemaren lasaigarriak dira. Askotan izen beraren azpian aurka-ko efektuak sortarazten dituzten pro-dukтуak sartzen ditugu. Honela alde batetik narkotikoa den heroina eta bestetik kitzikigarria den kokaina biak estupefaziante edo sorgogarri bezala izendatzen ditugu. Bestalde, azkeneko urte hauetan produktu sin-tetiko berri asko eta asko droga berri bezala agertu da. Beraz, alde batetik betiko drogek (klasikoak) eta beste-tik sintetiko berriek izugarritzko mul-tzo zabal bat osatzen dute. Hau dela eta, gaur eguneko drogen sailkapena egitea arazo zaila da. Dena dela, ikuspegi praktiko batetik, hots, ner-bio-sistemaren gainean daukaten eragipenaren aldetik hiru ataletan sailka daitezke:

A: Ahulgarriak:

- 1.- Opioa eta bere deribatuak (morfina, heroina)
- 2.- Hipnotikoak edo lasaigarriak
- 3.- Alkohola

B: Kitzikagarriak

- 1.- Koka eta kokaina
- 2.- Kafeina eta hau daramaten edariak (kafea, kakaoa, tea, kolak)
- 3.- Anfetaminak eta deribatuak
- 4.- Tabakoa

C: Psikodelikoak

- 1.- LSD (Lisergiko azidoaren dietilamida), peiotea, meskalina
- 2.- Kalamuaren deribatuak: marihuana, hashish, grifa, e.a. Beren oinarri eraginkorra tetrahidrokanabinola da.

Azkenik, eta droga desberdinek menpekotasuna edo moteltasunako daukaten erraztasunak ez badoaz batera ere, laburpen gisa ondoan dagoen taulan drogen eragin biologikoak ikus ditzakegu.

Produktua	Moteltasuna	Menpekotasuna		Joera antisoziala	
		Psikologikoa	Fisikoa	Hartzen denean	Abstinentsian
Opiozkoak	++++	++++	++++	0	+++
Hipnotikoak	++	++++	++++	+++	+++
Alkohola	++	++++	++++	++++	++++
Kokaina	0	++++	0	++++	+++
Kafeina	+	++	0	0	0
Anfetamina	+	+++	+	++	0
Tabakoa	++	+++	0	0	0
LSD eta antze-koak	+	++	0	+++	0
Tetrahidroka-nabinola	+	+	0	+	0

Oharra: Taula honetako gurutze bakoitzak nolabaiteko maila-unitatea adie-raztendu. Borobilak, berriak, hutsak dira.

ARRANOPIA!!
ZERU SANTUKO ERBI
ADARTSUA! NOLAKO
ALDIZKARITXUA!

SINISTU
EZINEZKOA

ORRIAL-
DE PILO
BAT!!

ORAIN-
DIK EZ
AL ZARA EN-
TERATU??

PRIMERAKOA
HI!!

OINA-
RRIZKO
EUSKARAZ!

ZEREN
ZAIN
ZAUDE,
TXO

IZAN
ZAITEZ
HARPIDEDUN!

IZEN ABIZENAK
HELBIDEA
HERRIA PROBINTZIA
ZEIN MAILA?: ZENBAT ORDU IKASI DUZU?

180 ordu (1. MAILA)

350 ordu (2. MAILA)

500 edo gehiago (3. MAILA)

ALE BATEN PREZIOA: 100 pzta.

URTE OSOKO HARPIDETZA: 1.000 pzta. (España)

1.500 pzta. (Europa)

"AIZU!" Comandante Velarde 2/ BILBO

☐ JIRO POSTALA

☐ TXEKE BIDEZ

☐ BANKU BIDEZ

BANKUA/AURREZKI KUTXA

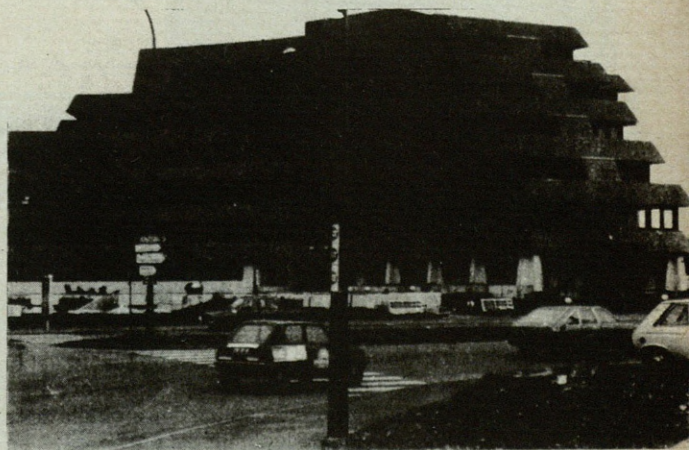
SUKURTSALA

KONTUA/LIBRETA: ZENBAKIA

A NOMBRE DE -REN IZENEAN

IZENPEA/Firma

NEKAZARIAK HAUTESKUNDEETARA, ITXAROPEN UGARIAK EUSKAL HERRIRA

Pauen, «La maison de l'agriculture» deitu jaureia !

Ostirala. Urtarrilak 28. Ipar Euskal Herri barneko herriko etxeak zabalduek eta jendearen zain. Nekazariak bozkatzale. Hauteskundeak.

Joan den udazkenean izan dira lantegietan hauteskundeak, prud-'hommes delako alkiak berrikatzeko. Gehienetan lantegitako sindikatoak dituzte aurkezten kideak horretarako. Hautetsiak nagusi langilen arteko eztabaidetan juje jarriko dira.

Azken bi hilabete hauetan nekazarien aldi zen. Laborantzako ganbaretako hautetsiak arraberritu behar ziren. Laborantzeko sindikatoek dituzte horretara gizonak aurkezten. Orain arte hemen gaindi sindikato bat bakarra zen, kasik ofiziala; oraikotz badira berriak, eta guziok nahiko zuten jakin zer oihartzun bilduko zuten nekazarien artean.

Ipar Euskal Herrian, ezkerreko sindikatoek bozen erdiak kasik bildu dituzte. Euskal Herriko Laborarien Batasunak (E.L.B.) hiru bozetarik bat bereganatu du. Pronostiko optimistenak bete ditu.

Ohituak gara baserritarren munda geldia eta mogitugaitza bezala ikusten. Apartekoa. Eta badakigu hauteskundeek politika aukera eskaintzen dutenean, eskubikoek duda mudarik gabeko gehiengo eramatzen dutela. Inmobilismoa eta eskuina.

Oraingoan susma genezakeen nekazariak ez zirela etxetik aterako. Gainera asteleguna zen, eta beraz laneko eguna. Eskuineko sindikato indartsuak, F.D.S.E.A-k ez zuen kanpaina handirik egiten. Irrati ttikien eskaintza gehienei eza ematen eta debateak errefusatzek.

E.L.B. aipatu izan dugu hemen dik duela hiruzpau hilabete. Geroztik sortu da F.S.P.B. (syndicat des paysans basques). Hauen eskaerak aski berdina dira, azken honek baduke alderdi sozialistarekin harreman gehiago. Hots, bi hauek kanpaina zabal egin dute, eta nahi baino usuago beren arteko katasketan ibili behar izan dute, F.D.S.E.A.-ren jokoagatik.

Nehork ez zekien nola aterako ziren gauzak. Ez jakin zenbat nekazari joango zen bozematera. Ez jakin nola entzunak ziren sindikato berriak.

Ororen buru, ehunarentzat lauorgeri nekazari iragan da herriko etxetik. Inoiz ikusitakoa. Eta gehienik harritzen gaituena, F.D.S.E.A., koek beren kanpana izkutuan mogi erazi duten jende mordo.

Sindikato berriek harrera ona izan dute, eta jakinik haiek dauzkutela militante gehienak, biharkoaz badukete asko itxaroteko zuzenik.

Mikel

EMAKUMEAK, ANTISORKUNDE-BIDEAK

ETA
ABORTOA
EUSKAL
HERRIAN (1)

Apaltasun osoz eta «gaizki esanak barka» aldez aurretik boteaz, hasi nahiko nuke gai hau ukitzera. Gaurregun abortoaren arazoa hauzitan dago eta, hiru euskal probintziatako emakumeari buruzko datu hauek argitara ateratzea komenigarri iruditu zait.

Badakit ez naizela egokiena eginkizun hori betetzeko. Oraindik-orain eusko Jaurlaritzaren aginduz emakumeari buruz ARALDI-k buruturiko ikerlanaz neska bati baino gehiagori eman nion berri, ea interesaturik zeudeketeen irakurtzeko eta ARGIAN edo, gero zertxobait ateratzeko. Alferrik dena.

Egia esan, gizonezkook galanki motelduta dugu emakumearen zapalketa antzemateko sena, eta norberaren gustoko kolorezko betaurrekoz ikusi ohi dugu errealitate hori. Aipatutako estudio horretan gai honetaz makina bat dator, eta ni nerau aukuratu beharrean aurkitu naiz, «kolorezko betaurrekoak» ezinbestez irakurleari jazten. Baina, beno, utz dezagun alferrikako erretolika eta jo dezagun datuetara itzulinguruka ibili gabe.

JAIOTZ TASA

Ikustekoa da jaiotz tasak izan duen beherakada hiru euskal probintzietan. Nola edo halako zerikusia bide dauka horrekin antisorkunde-bideen erabilerak.

ANTISORKUNDE-BIDEEN EZA-
GUERA

Antisorkunde-bide ezberdinen eza-guera zer-nolakoa zen jakiteko, inkestagileek bi modutara egin zuten galdera: 1) aurren-aurrenik emakumeari galdetzen zioten antisorkunde-bideren bat ezagutzen ote zuen; 2) bigarrenik, antisorkunde-bideren zerrenda ematen zioten eta horietako baten batez aditua zen ala ez itaun egiten zioten. Bi galderen erantzunak 2. taulan doaz.

1 TAULA
MILA BIZTANLEKO
JAIOTAKO
HAURRAK

	1960	1980
OCDE	21,0	15,8
Espainia	21,8	15,0
Araba	24,3	14,8
Gipuzkoa	26,6	10,6
Bizkaia	28,6	13,9

Emaizta hauek, jakina, adin bate-tik bestera erruz aldatzen dira.

ANTISORKUNDE-BIDEEN ERA-BILERA

Hemen ere bereizketa bat egin dute

aztertzaileek. Lehendabizi inoiz anti-sorkunde-bideren bat erabili izan zuen galdetzen zitzaien emakumeari.

Bigarrenik orain antisorkunde-bide-ren bat zerabilen ala ez. Honatx erantzunak (3. Taula).

2. TAU-LA	Ez du bat ere ezagutzen	Baten bat bai, baina ez eraginkorra	Baten bat eraginkorra*	Denera
Antisorkunde-bideak espontaneoki ezagutu	40,5%	2,0%	57,5%	100%
Antisorkunde-bideak irakurri eta ezagutu	9,5%	1,8%	88,7%	100%

	Inoiz erabili dutena*	Orain darabiltena
	%	%
Pilula	17,8	5,6
Esterileta	2,8	3,4
Egin ez	1,5	0,2
Diafragma	0,6	1,2
Jagongailua	2,4	1,9
Ogino	5,4	1,3
Coitus interruptus	3,6	1,0
Maginaren garbiketa	0,9	0,1
Edoskaldiaren luzapena	0,1	0,1
Kremak	0,9	1,1
Beste zenbait	1,4	0,8
ANTISORKUNDE-BIDEAK DARABILTENAK	37,4	16,7
Ez dute erabiltzen	60,6	80,9
Erantzunik ez	2,0	2,4
DENERA	100,0	100,0

(* Bizitzan zehar batzuk erabili badute, denbora lu-zeagoan erabilitakoa)

Noski erabileraren maiztasuna aldatzen da ezkongai eta ezkonduen artean, adinaren arabera eta abar. Edo-zein moduz ere, aztertzaileen irudiz, oso kezagarria da emakume gaztee-nak antisorkunde-biderik hain gutxi erabiltzea (4. Taulan agertzen de-nez), zeren eta ustegabeko egoera larritan aurkitu bait dezakete beren bu-rua (nahigabe haurdun gelditu, abor-toak...).

ANTISORKUNDEAREN KON-TROL MEDIKOA

Ikus dezagun orain, antisorkunde-bideren bat darabiltenek medikua-rengana jotzen duten ala ez;

Emakume gazteenen eta pilula har-tzen dutenen maiztasuna ere erantsi ditut taulan, zeren eta alde batetik nabarmena da berriro 25 urte baino gazteago diren neskak zein gutxi joa-ten diren sendagilearengana; eta bes-tetik pilularen erabilera medikurik gabe arriskutsua bait da.

Sendagilearengana jotzen dutenen artean gehienak pribatura joaten dira, 6. taulan ikus daitekeenez.

4. TAULA

	Antisorkunde-bideren bat darabilte	Ez dute bat ere erabiltzen	Erantzunik ez	Denera
16tik 24 urtetara	10,0%	86,8%	3,2%	100%
25tik 29 urtetara	46,3%	53,7%	0,0%	100%
30tik 34 urtetara	39,1%	58,9%	2,0%	100%
35tik 39 urtetara	34,8%	63,0%	2,2%	100%
40tik 44 urtetara	18,3%	76,9%	4,8%	100%
45tik 49 urtetara	6,9%	91,5%	1,6%	100%
50 urte edo gehiago	0,7%	97,1%	2,2%	100%
DENERA	16,7%	80,9%	2,4%	100%

5. TAULA

	Antisorkunde-bideren bat darabiltenen artean	Pilula hartzen dutenen artean	Gazteenen artean
Sekulan ez	36,3%	10,5%	48,7%
Inoiz behinka	23,7%	28,1%	20,7%
Normalki	37,5	59,6%	30,5%
Erantzun gabe	2,4%	1,7%	0,0%
Denera	100,0%	100,0%	100,0%

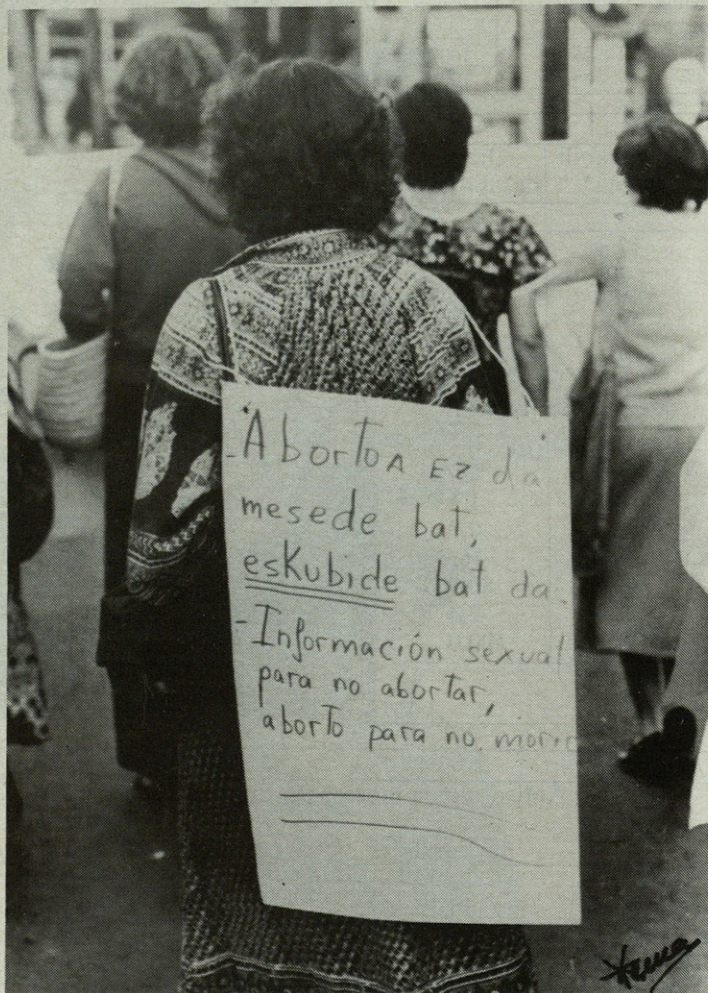
6. TAULA

Sendagile pribatua	75,8
Planifikazio-zentrua	4,2%
Asegurantzia Soziala	18,2%
Erantzunik ez	1,7%
Denera	100,0%

Eta nahiz planifikazio-zentruetara egun emakume askok ez jo, hauekiko jarrera txit ona da, zeren eta «hauetara joko al zenuke gehiago balego» galderari ondoko erantzun hauek jaso ziren:

7. TAULA

Bai	58,8%
Ez	22,9%
Erantzun gabe	18,3%
Denera	100,0%

tsi behar ez izatea, baina zenbait kasutan ados nago iristea rekin.

-4-: Abortoa beste edozein bezalako antisorkunde-bidea da.

Eta erantzunak galderei hauek izan ziren:

8. TAULA

Krimena da; debekatua	23,5%
Kontra nago; okerrik txikiena	20,8%
Hobe ez; baina kasuak daude	50,4%
Antisorkunde-bidea da	3,0%
Denera	100,0%

Abortoarekiko jarreraren adinak, egoera zibilak eta hezkuntzak zerikusia azaldu zuten. Eskuarki gazteek, ezkongaeik eta ikasiagoek hobeki ikusten zuten besteek baino.

Horretatik badirudi «ondoriozta litekeela, abortoaren legeztapena eskatzen duten emakumeen gehiengoak ez duela hau bere gogobetekoa, baina premiazko deritzate azken irtenbide-

ABORTOA

Abortatzen dutenen zifra zehatzik, noski, es da Espainian ezagutzen. (ez dugu ahanzi behar legez oraindik zigortuta dagoela). Estimazioen 114.000 abortotatik 500.000 abortotara aldatzen dira. Euskal Herrian ere ez da txantxetako kopuru izango nonbait.

Inglaterra eta Galesen abortatzen dutenen %7,6 espainarrak dira, eta Bizkaiko Emakume Asanbladatik informazio hartutakoan, 1980 eta 1981ean Londres joandakoak, bi mila ziren (EGIN 1982/ Martxoa /14).

Datu partzial hauek aborto arazoaren larritasuna agerrera dugu, baina balorapen zehatzagorik ez dago, nik dakidanez. Horregatik, ikus dezagun, besterik gabe, zein den euskal emakumeen jarrera gai honekiko.

Horretarako inkestagileek lau esaldi eskaintzen zieten, emakumeek bat aukera zezaten. Hauek ziren esakuntzak:

-1-: Abortoa krimen bat da eta horregatik debekatua egon behar du.

-2-: Abortoaren kontra nago, baina zenbait kasu berezitan okerrik txikiena da.

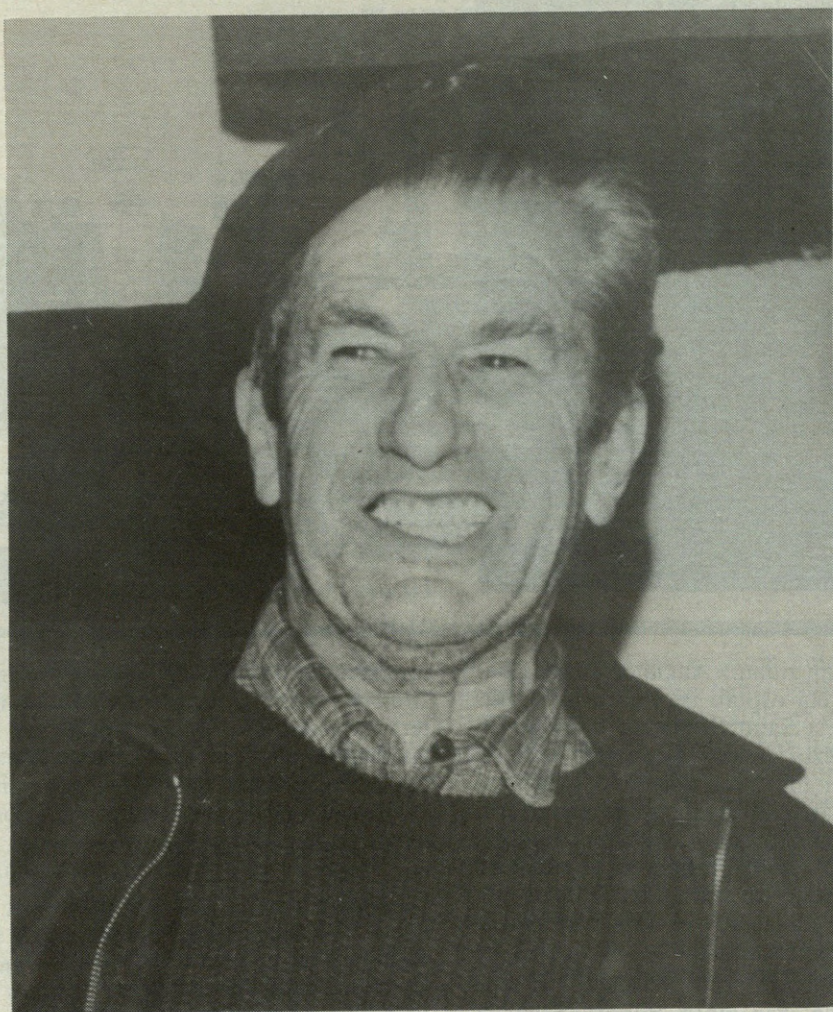
-3-: Nahiago nuke abortoraino iri-

tzat» (aztertzaileen eritzia). Eta noski euskal emakumeen eritzi hau, abortoa kasu guztietan zigortzen duen legeriaren aurka dago.

TRIKUHARRI

Hiztegia: jagongailu(a): preservativo edoskialdi; titi-alldi; antisorkunde-bide: método anticonceptivo.

Pierre Agerre, Zuberoako poza

Iruriko Etxahun zena eta biak, xirula eta atabal, lauso batean agertzen dira gure oroitzapenean. Oraindik ere gure Herriaren zati den Zuberoako usadioaren bizkortzeari doinu eta dantza-puntu ematen. Jan-Mixel Bedaxagar gaztearen ondoan ikusiko duzu edonoiz eta guttienik espero duzun lekuan. Gazte, inguruko beste inor baino gazteago, bere hirurogei ta bederatzi urtetan halako dantza edo honako kantorea jotzen hasteko xirulariari presa sartzen.

Oheratzeko asmoz zela esan digu, ondoez puska bat ere bazuela, eta badakizu: hurrengo eguneko maxkaradako prest egon behar. Argal samar aurkitu dugu, bai, Altxaiko Arhane auzoko bere etxean. Pierre Agerre, «Garat» edo «Gât» deitua. Zuberoako tabalaria.

ARGIA.— Zure bizimoduaz-eta zenbait berri jakin nahiz heldu gara Zuberoara. Instituzio bat zara zu hemen...

PIERRE AGERRE «GARAT».— Nik beti maite ukan dut, txipi-txipitik, dantzan egitea. Lehen ez bait zen dantzan eta pelotakan baizik, ez zen

footbalik ez rugbirik ez deus ere. Gure aintzinetik ere dantzari onak baziren Sarrikotan, gure kusiak-eta; karrika ttipi honetan berean ere baziren, Maxkaradak egiten bait ziren. Eta ni hamaika urte egitean hasi nintzen haiekilan dantzan. Eta dantzan korritu nituen bazterrak dantzan on

«GAT»: HERRIAN LANA, BIZI, DANTZA

JOHARRA

Zuberoako euskalkitik euskara batura pasea egon arren, hala ere lerrook zail samar egingo zaizkio zenbaiti.

Beltzean dauden hitzen esan nahiak atzeko hiztegitxoan aurkituko dituzu.

nintzen artean. Eta gero tabalatzen hasi nintzen, dantza utzi ondoan, musika egiten hasi nintzen orduan. Etxahunekin hamar urte iragan ditugu elgarrekin. Beste aldeko probintziak oro egin ditugu, salbu eta... Araban ez naiz sekulan izan, besteak haboroxenak korritu ditugu bai.

«Dantzan korritu nituen bazterrak on nintzeno. Eta gero tabalatzan hasi nintzen».

ARGIA.— Etxe honetan bertan jaioa al zara?

P.A.G.— Hementxe bai. Etxe honek izena du «Garatia», ni «Garat» naiz beraz, baina gero «Gât» erraiten dugu, xiberutarrek **eleak** mozten dituzte, **zalhe** mintzatzen bait dira eta **eleak** mozten.

A.— Pierre Bordazaharre «Etxahun» zenarekin Maxkaradak egiten ibilia zara zenbait urtez.

P.A.G.— Etxahun eta biok Altzaiko Maxkaradak egin genituen mila bederatzirehun eta hirutan hogeita hamarrean. Bion artean plantatu, moldatu, genuen, Xiberua osoa kurritu genuen. Baita beste aldean ere ibili ginen Galdakaon: izigarritzko batzarrea egin genuen, batzarre ederra, hemen baino anitzez... hemen ere **anitz** egiten dugu Maxkaradak egiten direlarik, baina beste anitz herritan orain galtzen ari da: Atharratzen, Maulen... Karrika txipietan egiten da orain, Altzain, Altzürükün, Urdiñarben, eta orain Eskiulan. Aspaldi, ba zen Eskiulan ez zela maxkaradarik egin, hogeita bederatzia urte. Orain badira gazteak dantzari onak, eta maxkarada ederrak egin dituzte. Eta leheneko bertsoak badira berriro ezartzen bait dituzte plazan, anitz berset ahanztirik bait ziren eli bat.

A.— Galdakao aipatu duzu. Nola heldu zineten zuen Hegoa Euskal Herrira?

P.A.G.— Lehen aldikotz... nire kusia hemengo zamaltzain izan zela-

rik esan zidan: «Anglaterran eta Londran eta orotan izan gira, bena Bilbao eta Saint Sebastian bezalakorik ihun ezta izanen». Londresen eta leku orotan ibili ziren egiazko dantzari xiberotarrak, orduan ez bait zen Etorki eta holakorik, eta Rumanaiara-eta joaten ziren. Frantsesez bi edo hiru hitz baizik ez zekitenak, «gateau» eta «vin» eta jateko doi-doi, handik ibili ziren 1925ean-eta.

Lehen aldikotz Etxahun eta biok 1969an izan ginen Bilbon, Atharratzeko ekiparekin. 68an hasi zen Etxahun enekin. Gero Altzaiko maxkaradarekin, Altzaiarrak **usu** ibili dituzu beste aldean; eta zenbait aldiz galdetu eta zenbait ez ziren joaten ahal, gazteak ez ziren orain bezain libro. Hori dela medio korritu ditugu hango herriak. Lehen estranjero batentako hartzen eta gero euskaldun batentako.

Bortietan berriz euskaldunak ziren. Orhi bortian Otsagiko artzain zaharrak baziren eta euskara ematen zuten. Gero galdu da euskara Otsagin. Baina orduan artzain zaharrek oro ematen zuten.

A.— Eta zuen denboran orain baino maxkarada gehiago al zen?

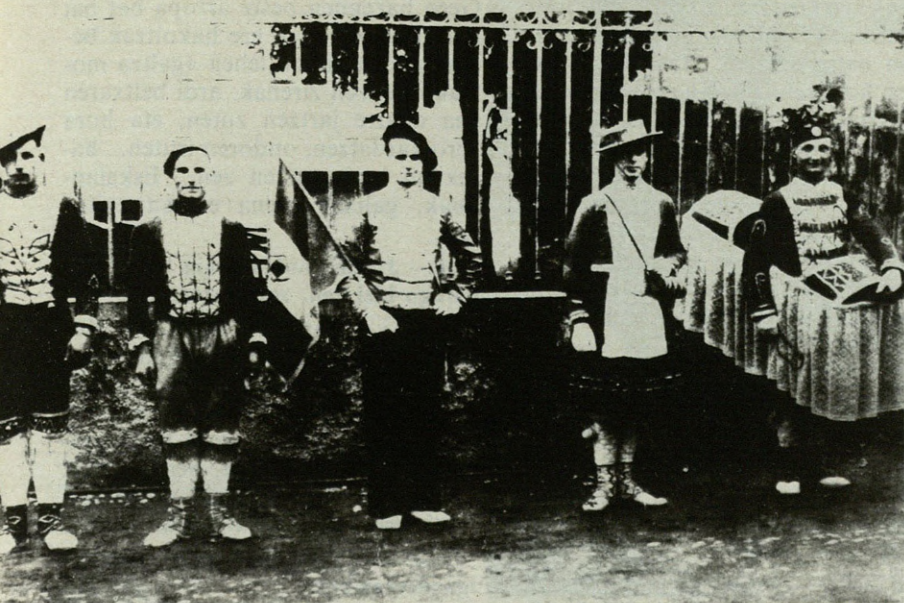
P.A.G.— Gehiago, bai. Orduan agitzen ziren Atharratzen berdin hiru maxkarada urte batetan. Lehen egiten zen «Lerdo», «Ostegün gizona» esaten zen Barkoxen: ihaute astearte aurreko osteguna zen hura, ihautea karnabala bait da. Atharratzeko kan-

tonamenduko ongi ziren guztiak **jiten** ziren maxkaraden ikustera. Urte batetan ikusiak ditut Barkoxekoak, Liginagakoak eta Ozazekoak batean, ez dakit zein urtetan zen hori.

Orduan «Branlea» ematen zen, eta «Murtxikoak» eta... Ez dituzte ematen horiek Eskiulatarrek. Horiek branlearen partez zera ematen dute «Kadrillak». Lehen hemen ere bazen «Kadrillak», ez maxkaradetan, maxkaradatik landa egiten ziren, neskatilekin-eta, «Kadrille», eta «Eskotixe» eta «Polka» eta «Mazürka» eta hola ziren. Barkoxek eta Basabüriak baizik ez zuen branlea egiten. «Batxua» ere bazen, eta gero «Kakoiltzia»: intsinaria pasaturik, jaunak-eta inguratutik beste lagunak ere hartzen ziren. Galdakaon izan ginenean hango neskatilak hartu genituen «**farrandola**» egiteko. Izigarri eder da, denek hartzen dute parte. «Kakoiltzia» deitzen da, kakoila «karakoila» bezala biltzen bait da. Intsinariak zuzen behar zuen ibili zangoz eta buruz, **trunpatu** gabe.

A.— Zure hirurogei ta bederatzia urtetan makina bat aldaketa ezagutuko zenuen maxkaradetan.

P.A.G.— Lehen izugarri eder ziren. Gure aitaren denboran-eta... Lehen, «barrikada haustian» **haga** bat ezartzen zuten hola trabes, eta gero polbora larri bat bazen, frantsesez «poudre de mines» deitzen bait da, eta «buhame» jaunek pistola suberte batzuekin tiratzen zioten haga hari,

«Lehen agitzen ziren Atharratzen berdin hiru maxkarada urte batetan. Urte batetan ikusiak ditut Barkoxekoak, Liginagakoak eta Ozazekoak batetan».

banba, eta beste aldetik ere bai. Guk hemen Altzain bagenuen ohitura bat: gu maxkarada egitera Eskiulan sartzen baginen hango erreizibizaleek baino tiro bat gehiago egin behar genuen. Pronto behar zen erabili polborra larria. Hori zen orduko usantza, baina nik haga ez dut ikusi.

A.— Izan dira hala ere oso aspaldi ez dela maxkaradarik izan ez den urteak.

P.A.G.— Bai, Aljeriako gerla izan bait da, eta orduan gazte anitz **aizaturik** izan da, eta maxkarada galdurik bezala izan zen. Altxurükük lehen lehenik berpiztu zuen, horretan nausi bait dira: maxkaradarik haboroena Altxurükük egin du. Beti atxikitzen dute. Bazen orduan Altzaien ere dantzari **paketa**, baina gero rugbian hasi bait ziren eta oro barreiatu.

A.— Horretaz kanpo pastoraletan ibili zara zu asko.

P.A.G.— Baina maxkarada egiten eta dantzan erakusten-eta hori zen nirena. Pastoral izigarri maite dut, baina hartako behar da trebe izan. Baina guk dantzak zaharrek guri erakutsi bezala guk ere gazteei erakusten genizkien.

**A.— Argazki zaharrak ikusiz zera konturatu gara: oraingo maxkaradetak aktore eta dantzariak gazteak ohi diren bezala, lehengoak zaharra-
goak izaten zirela.**

P.A.G.— Lehen maxkaradetan sartzeko dantzari finak ziren. Onak

baziren. Maxkaradak ez ziren nolana-
nahi egiten, dantzariak behar zuten
perfekziora elki. Orain aldiz ez da
berdin: dantzari mordoxka bat bal-
din bada denekin elkitzen da eta kon-
tento, **atxikitzen** bait da. Lehen ordea
sei urtetan hasten ziren dantzan eta
handitzean dantzari ikusiak ziren.
Eta zein hobeak hori zen herriaren-
tzat urguilua.

**A.— Eskiulako maxkaradan neska-
tilak ikusi ditugu tartean. Lehen ate-
ratzen al ziren?**

P.A.G.— Ez, sekulan. Lehen aldi-
koz, lehentze, Barkoxen ikusi nituen
emakumeak egin bait zuten. Aspaldi
samar.

Baina lehen «anderea» eta «labora-
risa» ere mutikoak izaten ziren. Al-
tzaien 76ean egin zen maxkaradan
ere mutikoak ziren. Mutiko eder bat,
gazte eder bat, hartzen zen eta ongi
ponponaturik neskatila iduri-iduri
zen.

**A.— Orain aldiz ikusi duzu neska
gazte bat «kantinierra» egiten Eskiul-
an.**

P.A.G.— Hasteko, «zamaltzaina»
eta «kantinierra» eta ofizio gaitzak
dira, neskatilentako gaitzegi dira. Be-
har badira «frisat» dobleak eta oso
goratik eman behar badira, mutiko
bat behar du eta mutiko helduagoak
ziren, eta dantzari azkarrago, gorago
jauzten ziren. Askoz gehiago ziren,
eta denbora gehiagorik entrenatzeko.
Azkarrago ziren anitzez. Ez bait zen
hura baizik.

**A.— Etxahun zenarekin ibili zinen
asko. Eta guk ere beti bera zurekin go-
goratzen dugu.**

P.A.G.— A. Etxahunekin izigarri-
ko oroitzapen onak ditut. Gogo onez
joaten ginen beste gaindilat, beste al-
dera. Han kantu eder bat ere egin
zuen «Hondarrabia...», hiru egun
egin genituen Hondarrabian eta Do-
nostian eta kantu hori egin zuenean.
Beste lau egun ere egon ginen Sabin
Egileor bilbotarrarekin: han bazen
dantzari andana bat, gazte **eli** bat, eta
goizez haiei bi edo hiru orduz erakus-
ten genizkien hemengo **ahaideak**, eta
dantzako puntuak, eta arratsaldeak
Euskal Herria kurriz, salbu esan du-
dana, Gasteiz eta alde hori. Izigarri
laket zen han Etxahun. A, gizon go-
xoa zen Etxahun!

**A.— Etxahun baino lehen ere ba al
zen hemen kantuak egiten zituen bes-
terik?**

P.A.G.— Ez kantoreak, ez, aha-
ideak ez. Koblerak edo bertsoetan bai,
baina leheneko ahaide zaharretan.
Etxahun hasi da lehen lehenik, eta
hori 1945ean, gerlatik landa: «Agur
Xiberua» egin zuen lehenik. Eta on-
doren pastoraletarako zenbat ez du
egin! Izugarri ederrak egin ditu.
«Zantxo Azkarra», hemen Altzain
egin bait zuen: orain artzainak alege-
ra izanen dira, eta gero granada hel-
tzea, ahaide harro batetan, eta berriz
Zantxoren hiltzea oso triste eta...
Hortarako izigarri **ganora** zen Etxa-
hun.

«Etxahunek hasieran ez zuen untsa xilulatzen, ahaidea ez zuen untsa ematen. Baina gero nola ez zuen ikasi!».

A.— Baina zertan zen hobea Etxahun, kantoreak egiten ala xirula jotzen ala...

P.A.G.— Denetik. Hastean ez zen koblakan baizik ari, bertsoka. Bazuen hemen koblakari lagun bat Larrañekoa, Louis Ligueix. Ona zen hura, **heltubada** taka-taka koblakan aritzeko Etxahun baino hobea. Larrañeko euskara izigarri sanoa. Baina hura hil eta utzi zuen amiñi bat. Berak esaten zuen: «Nik ukhen banü Ligueix elgarrekin aritzeko, Mattin eta Xalbador ari diren bezala, gü bi xiberutar izanik elgarrekin...» aisago atxikiko zuela koblakako zera hori. Eta kantoreak egiten hasi zen gerla ondoan.

Nik esaten nion: «Zük nola egiten tützü kanthoiak, ez müsikaik ezagützen düzü-eta; eta berak: «Ba, nihauk eztiakiat, jiten zitzak hola ta...». Eta ez zuen magnetofonorik eta ez deus ere, e? Eta zein ahaide ederrak!

A.— Eta garai hartan artean ez al zuen Etxahunek xirularik jotzen?

P.A.G.— Doi doia baizik ez. Lehen bazen «Xotal» Lakarrikoa, zeharo xirulari ederra. Eta hartatik landa ere bazen «Etxahun-Liginaga», haren kadrille sorta badira. Baina hari bi-

hotzeko zerbait heldu zitzaion eta ez zuen berriro xirulatzen haboro. Gu orduan Montoriko gazte ekipa batekin elkitzen ginen, eta Etxahun-Irurrik han jo zuen xirula lehen aldikoz. Baina etzekien untsa xirulatzen, justo xilulatzen zuen, baina ahaidea ez zuen **untsa** ematen. Hasieran nik ez nuen konprenitzen eta nihaurk behar nuen hasi zerbait konprenitzeko. Baina gero nola ez zuen ikasi! Egun oroz-egun oroz ari zen, etxearen eta bidearen artean zuen bordan. Etxahun-Liginagak esan zion: «Hik eztük sekülan ikhasiko»; ez zuen goxatu nonbait! Baina Atharratzen esan zion ondotik beste batean: «A, bena ikhasi dük».

Ez zen Bedaxagar bezain azkar xilulatzen, baina xilulari ederra zen. Bera ere dantzaria bait zen, ongi jarraitzen zitzaion dantzariei.

A.— Zuberoa osoaren bizi modua ezagutu duzu zure urtetan zehar. Nora jo du, goiti, beheiti...?

P.A.G.— Anitz gauzatan goiti, beste anitzetan beheiti... Lehenik, jendea urritu da zinez. Lehen jendea alegera zen, gazte anitz bait zen. Lakarrik, gure herriak, gu haur ginelarrik 480 jende bazuen; eta 135 gara. 14-18eko gerlan 22 gazte hilak baziren; bazen jenderik beraz.

Orduan jendea mendiari lotzen zen bizitzeko, eta bazter etxe hauek hala eginak dira, **patar** dira. Oraingo mementoan aritzeko **gaitz** iduri dute, ez bait da mekanikarik ezartzen ahal. Argia eta bideak eta urak eta oro dira orain, baina ez da bizitzen ahal, ez bait da mekanikarik sartzen ahal lur hauetan. Eta eskuz ez da langilerik. Lehen langilea ez zen kostatzen, ez zen asurantzarik. Lehen eritzen bazinen «tant pis» (zuretzat okerrago) sendatzen edo hiltzen ahal zinen, finitu da. Lehen, **medezia** ez zen ekar erazten hiltzeko puntuan baizik. Medezia, apeza eta notaria kasik batetan heltzen ziren.

A.— Noiztik uste duzu hasi dela Zuberoa behara egiten?

P.A.G.— Bigarren gerla ondoan.

A.— Zer gertatu zen bada?

P.A.G.— Uf, kanbiatu laneko modela. Bestetik **presunerrak** etorri, presuner anitz bait zen, eta hango bizi moldea ikusi, hemengoa baino aiseagoa. Hemen ere mekanika sartzen hasi zen... jende gazterik ere ez zen haboro, ez zen ezkontzarik ere aski. Eta ezkontzarik ez bada ez da gazterik. Honela etxalde txarrak utzi, ez bait ziren bizitzeko gai, lehengo moldean bai. Lehen bai, lehen ez zen kasik deus ere erosten, ardoa erosten

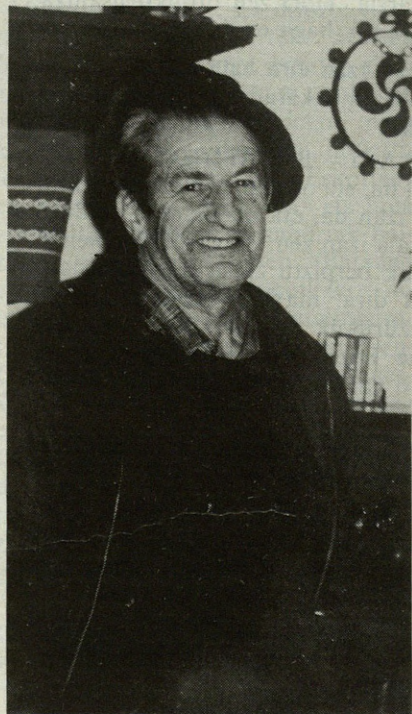
zen bestetan-eta, nork bere sagar ardoa pittin bat egiten bazuen... eta besterik ez. **Eskalanpuak** egiten ziren. Ezkontzarako jantzi bat egiten bazen hura bazenuen bizi osorako. Gero bazenuen beste arropa bat bai lanazkoa. Galtzak ere bakoitzak bereak egiten zituen lehen «galtza motzak» deitzen zirenak: ardi beltxaren ilea aparte jartzen zuten, eta hura gero kardatzen, ondoren iruten... harekilan haria egiten zen... Eskalanpuak, galtzak, dena etxean egiten zen.

A.— Jendea ordea orain baino alegerago bizi zen, zure ustez...

P.A.G.— Bai, hori segur da. Hor gainetik den bordara joaten ginen gazteok kantatzen-eta. Borda hartatik ematen genuen kanta eta Lakarrik beste aldetik ematen zuen bere **arropostia** beste berset bat, herri batetik bestera. Zinka ere bai, irrintzina, Orain usantza horiek galdurik dira.

A.— Zer egiten zenuten gazteak igandeetan-eta?

P.A.G.— Gazteek? Elgarretarat juntatzen, herrian berean, edo Altzai edo Lakarrira joaten, inguruan, Atharratze artino, oinez. Artean, soinurik ez zenean, herrian bertan juntatzen ginen eta «barrakan» aritzen ginen, nork urrunago bialdu barra; bai-

«Argia eta bideak eta urak eta oro dira orain, baina ez da bizitzen ahal, ez bait da mekanikarik sartzen ahal lur hauetan».

«Lehen ordea sei urtetan hasten ziren dantzan eta handitzean dantzari ikasiak ziren. Eta zein hobeak, hori zen herriarentzat urguilua».

ta pelotakan ere. Baina ez ziren orain bezalako frontoiak e?

A.— Barraka esan duzu

P.A.G.— Bai, sei kilo t'erditako barra bat zen, burdin barra bat, zeinek urrunago igorri, baina xuxen, zasta! sartu behar zen. Hiru joko eta molde baziren. Ahuzkin egiten dituzte oraino urte oroz. Artzainen besta egiten dute, eta moda zaharreko joku horiek oro egiten dituzte: **jaunzka**, eta dantza, eta lasterkaka eta... Andrede-na Maria agorrilako ondoko igandean, urte oroz.

A.— Maxkarada eta Pastoralaz kanpo beste jai edo beste motarik ezagutu al duzu?

P.A.G.— «Zinzarroskak» ere baziren: alargun bat ezkontzen bazen beste neskatala batekin **bal** bat pagatu behar zien gazteei, bestela «tütaz», turutaz, hartzen zituzten gazteek. Hemen Lakarrin izigarriko istorioa izan zen: orduan hemen gazte paket bat bait zen, berrogeita hamar gazte turutekilan, haiek non ziren, atzetik «tüt-tüt», elizara heltzean, alde guztietatik jarraikiz... azkenean arnegaturik joan zen. Ez bait zuen soinu bat pagatu.

A.— Pastoral ere bestalde asko ikusi dituzu. Urte oroz egiten al zen garai batean Pastoral?

P.A.G.— Ez, ez, bakan ziren. Lehen ez zen teatrerik egiten, egurrez eta hola egiten ziren, karrika artean anatzeko, nola esaten da frantsesez?, «echo», oihartzuna, bozak ana lezan.

Eta pastoral ederrak egiten ziren, bai, «Napoleon» eta... Baina orduan inguruko jendea baizik ez zen jiten, xiberutarrak baino ez. Pastoral ez zen bestetan izigarri ezaguturik. Eta ba-

ZENBAIT ZAILTASUN

aintzina: aurrera
kusi: lehengusu
tabalatu: atabala jo
oro: denak, guztiak
haboro: gehiago
ele: hitz
zalhe: arin, azkar
anitz: asko
eli: koadrilla, mordoxka
usu: maiz, sarri
bortü, bortia: mendi,a
agitu: gertatu
jin: etorri
farrandola: korroa
trunpatu: huts egin
haga: hagai, baldo, esola
aizatu: espantar, barreiatu
paketa: mordoa
elki: irten
atxiku: heldu
ahaide: doinu
kantore: kantu, abesti
ganora: trebe
heltubada: behar bada
untsa: ongi
gaitz: zail
medezi: sendagile
patar: melkar
presuner: preso
eskanpu: egurrezko oinetako
arapostu: erantzun:
jauntzi, jaunzka: salto, saltaka
bal: dantza

koitzak bere aldetik plantatzen zituena, egurrak herriko jendeak ekarri-rik eta hola.

A.— Hainbeste pastoralen artean onena zein izan da zuretzat? «Zantxo Azkarra» izugarria izan zela esan izan duzu...

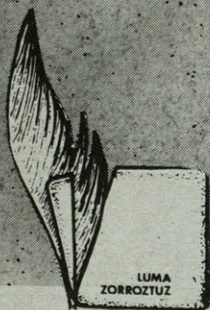
P.A.G.— A, «Zantxo Azkarra» eder egin zuten Altzain bai. Ez noski ni han nintzelako, besteak ere oro zein baino zein hobe ziren. Denak berdin ziren, ez zen gaixtorik (txarrik) batere. Pastoral bezala eder eta «süjeta» eder izigarri. Zantxo Azkarra hura euskaldunen azken erregea izan zen.

Etxahun zen hasi euskaldunen pastoralak egiten. Lehenik «Etxahun-Barkoxe» egin zuen, gero hiru aldiz egin dute. Gero «Berreteretx» egin zuen, «Matalaz», «Pette Beretter»,... bon, pastoral andana bat badu egnik. Bazuten sentimentu bat Etxahunen pastoralek. Hura izan zen onena.

* * * *

Eta ezagutu dituen dantzaririk onenak. Eta Donosti-zaharreko Alejandronean egindako afari eta kanta saioak. Eta zazpi senideok, zazpiak bat, egiten dugun Herri eder hau. Eta lana balego, usina ttiki batzuk, Zuberoko gazteak herrian geratuko lirake... Kanpoan eguraldi itsusia den arren, solasaren goxoan azkar igarotzen orduak Garatiako sukaldean!

Pello Z.

OSSIAN SARIA MITXELENARI

Herbesteetan gure hizkuntzarekikoa haintzat hartzea beti zaigu pozgarri, maiz gertatzen denez bertakoen errespagarri.

Oraingoan Hamburgotik heldu zaigu berria, Alemaniako Stiftung FVS erakundeak Ossian deritzan sari aipagarria, hedakunde gutiko hizkuntzak eta kulturak lagundu nahirik sortua, aurtun Koldo Mitxelenari ematen dio.

Duela sei urte Francesc de Borja Moll mallorkarrari eman zioten katalanerangatik hainbeste arduratu zelako eta pertsonalki oso pozgarria izan zitzaidan aspaldi elkarrekin zenbait harreman izanak ginenez. Harreman haiek oraindik orain ere arduratzen eta kezkatzen gaituen berberak ziren. Francesc de B. Moll-ek zenbait liburu eskaini zizkidan eta bere eritzietarik zenbait berri eman nuen **Euskeraren inguruan** (1969) deritzan saiaera hartan. Orain ordea, pozgarriago zait gure adiskide hurbil eta gure hizkuntzaren ikerketaz, zabalkundez eta literatur zuzpertzuz urterik zailenetan hainbeste arduratu den Mitxelenari eman diotela jakiteak.

Ossian saria, linguistikaz, edo minorien hizkuntzaren edo kulturaren alde lan egin duten pertsonen edo erakundeen emateko sortua da; sari internazional hori orain arte jaso dutenak honako hauek dira: 1974an Derick Thomson eskoziarrari; 1975ean Robert Lafont okzitanoari; 1976an Martin O'Diriain irlandarrari; 1977an Francesc de Borja Moll mallorkarrari; 1978an J. Brouwer holandesari; 1981ean Christian Matras ingelesari eta 1982an Koldo Mitxelena euskaldunari.

Gure artean ez dugu Mitxelenaren nortasuna eta bere euskararen alderako lana aurkeztu beharrik. Salamancan indoeuropear katedraduna izanik eta Sorbonan irakaskintzak eman, Euskal Herriko Unibertsitatara etorri zen. Euskaltzaindiko ikersailburua dugu. Real Academia Española-ko urgazle edo korrespondiente, Paris-ko Société de Linguistique, Ameriketako Linguistic Society eta Sociedad Española de Lingüística erakundeetan ere parteide.

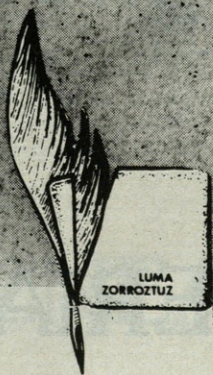
Mitxelenaren bibliografía aberatsa da jakintza mailetan sakotasunez eta zabalkundezko lanen hedaduraz. Libururik nagusien artean oso ezagunak dira **Fonética Histórica Vasca**, **Sobre el pasado de la lengua vasca**, **Textos arcaicos vascos**, **Historia de la Literatura Vasca**, **Lenguas y protolenguas**, **Apellidos vascos**, eta abar.

Euskaraz ordea, euskal aldizkarietan asko idatzi du, bereziki bere zuzendaritzapean argitaratzen den **Egan**-en. Bertako lanen bilduma bat Patxi Altunak argitaratu zuen **Mitxelenaren Idazlan Hautatuak** izenez, eta horrez gainera, Joan Antonio Letamendiak bildurik **Zenbait Hitzaldi** deritzan liburua; era berean, Mujika Goñik zinema kritikazko lan hautatuak eman zituen.

Mitxelenaren espezialitatea hizkuntzalaritza delarik ere, historia, filosofia, literatura eta abar, sakon ezagutzen ditu. Gure artean jende guti da bere burua jakituriaz hain landua duenik. Baina, bereziki, euskara eta euskal kultura oinarri duela inor saritzekotan, zalantzarik gabe Koldo Mitxelena zen gizonik aipagarriena edo eredugarriena. Hau lasai asko esan dezakegu, inork esatekotan, hainbeste urtetan euskera eta euskal kulturaz zerbait arduratu garenok. Mitxelenak ere, bere adineko gehienek antzera, ikasketak egitean, aukera bera zuen ingeniario, ekonomista, arkitekto, legegizon edo beste zerbaitetara ahalegindu, patrikari eta sabelari gehiago begiratu, diruzko ondasun hobekak lortzeko; baina, ez, bera buru-belarri, kixote gisa, bihotzaren aginduetara ibili zen. Bihotzaren aginduetara, baina buruz, eta inoiz inorengandik ezer espero gabe, neke guzien aurrean ausart eta herriaren aurrean zintzo. Horregatik, euskararekin pentsatzen emandako sari hori oso ondo emana da. Ondo hautatua iduritzen zaigu. Alemaniako Stiftung FVS erakundeak zuhur jokatu du.

Helduden martxoaren 10-ean Gasteizen jasoko du sari ohoragarria.

Juan SAN MARTIN

ORAKUNDE

«Orakunde» deitzen dugun eguna aipagarria da gure Baztan alde hontan. Lehenagoko denboretan duela laurogei urte eta gehiago ere, Iñaute aurreko hiru ostegunak bazeukaten beren eginkizuna. Hiru ostegun hoiien izenak: GIZEKUNDE, EMAKUNDE eta ORAKUNDE. Lehenbiziko ostegun hortan gizonek egiten zuten besta. EMAKUNDE eguna emakumeentzat izaten zen eta ORAKUNDE eguna denentzat. Ohitura hoiak aspaldion joan ziren bainan ORAKUNDE egunak oraindik irauten du eta orain egun hau haurrentzat bakarrik izaten da. Baztango haur guziak besta haundia egiten dute eta herri guzietan berdin.

Goizean Meza, eskolako haur guziak beren maixu eta andereñoekin eta herriko alkatea ere, denak elizan bildurik. Elizkizunaren ondoren karriketan barna ibiltzen dira txistulariekin eta herri guziari itzulua eginez, «puskek» biltzen, zinger, txistor, arroltze, sosa eta ematen duten guzia bilduz. Gero bazkaria, mutikoak eta neskatikoak beren maixu, alkate eta apezarekin otordu hortan biltzen direla. Lehenagoko denboretan mutikoak bakarrik izaten ziren bazkari hortan bainan aspaldi hontan neskatikoak ere parte hartzen dute.

Arratsaldean txistu soñuarekin dantza, yostetak eta oilar yokoa. Hau izaten da yosteta politena eta garrantzitsuena, mendez mende irauten duena. Elizondon horrela egiten dute:

Oilar bat ezartzen dute plaza buruan, har-losa bat kentzen dute eta zilo bat eginik oilarri barnean sartzen dute burua bakarrik agertzen zaiola. Mutiko andana bat plaza-
ren bertze muturrean, begiak ohial batekin estaliak eta zurrezko ezpata eskuan. Alkatearen esku-zarta batekin denak abiatzen dira oilarraren bila eta ikusi gabe han dabilta denak beren ezpatarekin oilarraren burua arrapatu beharrez. Oilarraren burua ukitzen duena izango da irabaztela eta oilarra beretako.

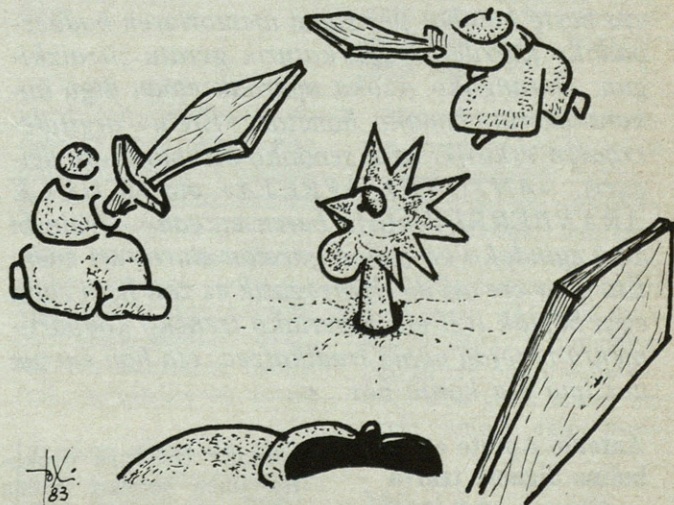
Gure haur denboran bi oilar izaten ziren bainan orain bospasei behar izaten dira, lehenagoko aldian herrian ere haur gehiago baitira herria haundiago baita. Oilar yokoa-
ren ondoan dantza eta yostetak eta horrela ospatzen da ORAKUNDE eguna Baztango herrietan. Arizkun-en egun huni «Egun ttun ttun» deitzen diote eta Erratzun «Oilar Dantza».

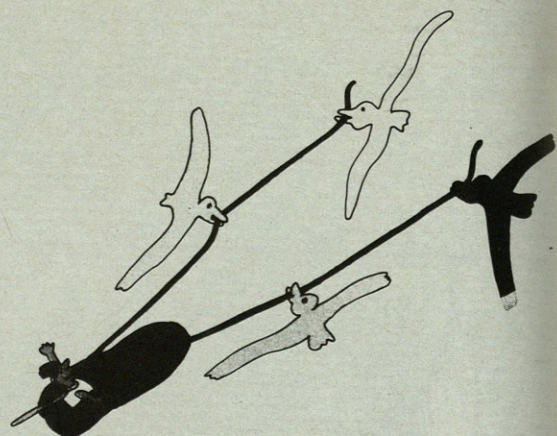
Ondoko igandean Iñauteak eta hiru egun besta. Mozo-
rroak karriketan soñua eta burrunba.

Ager dezadan gure haur denboran iñautetan kantatzen zena.

MOZORRO ZINKO MUKITZU
SOBERA SOBERA BADAKIZU

Mariano IZETA

SIBERIA T eta TRENETIK

Zabaleta & Atx

Bi urte igaro dira Bernardo Atxagaren beste bi haurrentzako ipuin aipatzen genituenetik. Hain zuzen. «Nikolasaren Abenturak eta Kalenturak» eta «Ramuntxo Detektibea» liburuek hasera ematen zioten bilduma eten egin zen. «Dezkalabro» hark trantze txarrean utzi gindun. Nikolas, Vix Baporux, Ramuntxo, Txarles, Nubolari eta beste hainbat pertsonai memoriaren badaezpadako karriletan aparkaturik geratu zitzaizkigun. Durangoko Azoka oparoak eman digu aukera berria, honako honetan «Erein» argitaletxearen eskutik: azal sendoko bi liburukote deigarri, «ANTONIO APRETA» eta «CHUCK ARANBERRI dentista baten etxean». Orain bi urte egindako erreseina garaian elurra ari zuen. Eta gaur ere ari du. Horregatik ez zait hain zaila egin begiak itxi eta Siberiako treneko konpartimentu batetan noala irudikatzea, eta han entzun dut ipui eta kanta bat...

Antonio Apreto eta Bonbolino digante tzarra

«Siberia treneko ipui eta

kantak» izenburu orokorra duen serieko lehena dugu «Antonio Apreta»re-

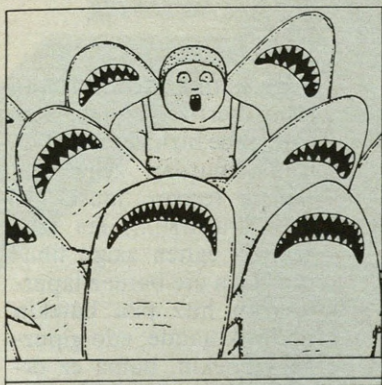
na. Badu honek garrantzirik, trenean sortzen den hizketa guztia denbora pasatzekoa bait da. Hala da, ipui hauek sortzen diren modua; Atxagini italiarrak, nola ez, proposatzen du treneko denbora luzea aisagoa izan dadin kontuak konta ditzaten, Dekamerone Ttipi baten gisa.

Atxaginiren ipuiak tradizioko kutsu bat dauka. Bertan agertzen dira haurrentzako ipuietan ohizkoak diren elemenduak: Digante gaiztoa zapata tankerako herrian nagusi den zoriona, eta bereziki Antonino eta bere alabarena apurtzera dator; Diganteren eskakizunei aurre egiteko abentura dator, kasu honetan zapata diganteak egiteko larru bila doa Antonino zoologiko adiskidearen lagun-

tzaz... Irtenbideak ematen dio kutsu berria ipuinari: Txikimizina alegia.

Atxaginiren ipui honek Atxaga beraren kutsu handia dauka, agian Atxagak berak transkribatu eta eskaini digulako. Bainan pertsonaiek botatzen dituztenak erabakikorrak dira nortasuna zehazteko; bestalde kontaerak irudimena lanean edo jolasean jartzera gonbidatzen du esajerazioaren tresna erabiliz. Azken finean Atxagaren beste ipuiak bezala ipui hau, ez irakurtzeko bakarrik, baita ozen irakurrria izateko da... Bainan hori ondorengo aipatuko dudana ipuiari argiago gertatzen da.

Siberia treneko ipuiek badute osagarri bat: kantak. «Antonino Apreta»renak ongi bukatzen den

RENEAN

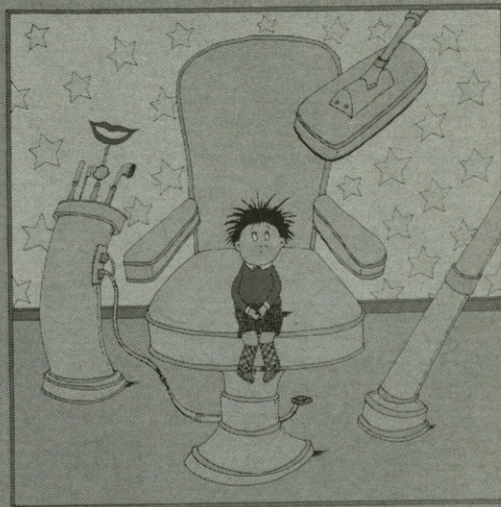
KANPO

aga & Eguillor

CHUCK ARANBERRI DENTISTA BATEN ETXEAN

Bernardo Atxaga
Juan Karlos Eguillor

erein

ipuiari brotxea ipintzen
dio.

«Chuck Aranberri den- tista baten etxean»

Siberiako trena gelditu bezain pronto etxera bueltan. Anaiaren mesanotxetik liburua lapurtu eta irakurri (elurrak tregua eman digu dagoeneko eta kaleak zuri, radiadorea bero).

Bigarren ipui honek aditzera ematen digunez Chuck Aranberriren abentura baten aurrean geundek, eta horrek beste zenbait abenturarako atea irekita daudela pentsarazten digu.

«Chuck Aranberri»renak «Nikolasa...» eta «Ramuntxo...»renen antzeko estiloa dauka. Pertsonai guztiak arruntak izanagatik oso bereziak ditugu;

bakoitzak bere ezaugarria dauka, eta irudian bakarrik baita, eta batez ere, hizkeran. Kontalariagandik hasita, hau hitzotela dugu eta onomatopeia errepikagarriak egiteko ohitura xelebrea duena; emakume potola-oso-potolarekin jarraituz, ezin ditzazke zetak ahoskatu: «Tiburoiessh betetako pisshina batean besshala sentitzen naiss hemen!»; eta kolpeka hitzegiten duen soldadu bibotedunarekin bukatzeko: «EsaN BAI! ESa! Nik ZERGAiK eMAten diZUt penA!».

Honek ipuiari dramatizatzeko aukera ederra ematen dio, kontalari batek haurrei ozen kontatzeko moduan idatzirik dagoela ematen du. Baina irakurtzean ipuiaren lehen zatia,

kontalariaren hitzoteltasuna dela medio, nahiko errepikagarri eta astun gertatzen da; izan ere, eszena gela batean gertatzen da, dentista baten itxoin-gelan, eta gela horiek nahiko aspergarriak izan ohi dira...

Chuch gela horretatik ateratzean animatzen da benetan ipuia. Amets giro batean sartuz Chuchek gauza harrigarriak bizitzen ditu. Pertsonaiak ipuin honetan nahiko errealak dirudite, hau da, nahiz eta karikaturak izan helduek badituztela helduen jokararak eta haurren beldur-oso ulerkorrek direla.

Chucken abentura partikularrak garamatza surrealitate batetarantz. Beldu-

rrezko mementuak bizitzen ditu eta irakurlea idazlearen kontuan sartzen da, dentista baten etxean halako pasilo luzeak egon daitezkeela sinesten du, Chuchek berak nahiz eta zalantzak izan sinesten duen bezala: «Ez nuen uste dentisten etxeak hain bi-txiak zirenik».

Gero ipuiaren buelta dator, ametsen errealtateko datuak agertzen baziren, errealtatean ere ametsen gertatutakoak azaltzen dira, biak nolabait batuz. Ondorio batetara iristen da Chuck: «Ametsa dena eta ez dena, ia igualak». Eta gu ere ondorio berbera iritsi gara: elurra ari zuela amets egin nuen bart.

Mikel.a.k.

bidean izan zen, Rosapen

Emankorra ageri zaigu Jon Kortazar urte bukarran. Bere eskutik heldu zaizkio euskal irakurlegoari «Mikal Zarateren prosa», Lauaxetak idatzitako «Azalpenak» eta «Bidean izan zen, Rosapen». Eta azken honetaz arituko gara oraingoan; izan ere Kortazar euskal munduan bere kritika lanagatik da ezaguna; sarri idatzi du «Jakin» eta beste aldizkarietan; izugarrizko lana egin du alde hortatik, baina ez genuen hain ezagun bere sor lanetan.

«Bidean izan zen, Rosapen» liburu honek lehenengo Etxeita sarian lehenengo aipamena jaso zuen. Oso laburra da —ez du 60 orrialde denetara—, eta txit berezi ta atsegina agertzen zaigu. Karlistadetan kokaturik, bi gizonen arteko harremanak eta beren esperientzi pertsonalak lirasteke liburuaren gaia; aspaldi jazotakoaren berpiztea beraien baitan; orain eta lehena nahastuz, erlazioz, hurbilduz, egoera berak hurbiltzen baititu pertsonaiak; hots, bigarren karlistadak lehena erakar-

tzen du, lehenengoan gertatutakoa.

Argi ikusten da idazleak teknikak menperatzen dituela; orain eta lehenaldia nahasteaz, pentsamendua errealitatean tartekatzeaz, hitz jariora ta barnekoa azaltzeaz, unetxo bat orri mordo batetan idazteaz,... egoerak tartekatuak, oroi-menak, antzina, oro egoera bat, egoera interesgarria lortzearen; zeren eta liburuan zehar hainbat eta hainbat zati atsegin, erdie-tsiak, egon arren, bukaera da nik uste, zatirik lortue-na; bukaerako deskripzioa.

Euskarari buruz mintzatzear berriz, ezin da utzi esan gabe bizkaierazko kutsua, liburuan zehar dirauena (eroan, jausi, ostean, irazarri,...) eta aski arraroa egiten zaigu liburu-a. Izan ere batuaz lapurterazko hitz pila batekin ohiturik gaude, edo gipuzkerazkoekin, baina ez ordea bizkaierazko hiztegiaren oinarriturik. Eta hiztegiari ari garenez, zera esan behar dugu ere, Kortazar ez dela inolako garbikeriataran aritu liburu-a idaztean —karta, bueltatu, galopatu, reflejo, renditu, etabar—.

Bada, egon ere, aipatu behar den beste gai bat; seigarren kapituluarena alegia. Kapitulu guztiak, seigarrena ezik, izenburu barik agertzen dira, baina seigarrenak «Mogeli Omenaldia» du izenburutzat; bertan abadearen pentsamenduak azaltzen direlarik, edo hobe esanda, idazleak hitzegiten diola abadeari, honen orimenak, gertareak, jazotakoak azalduz.

Liburuan misterioa, jakin grina, interesa dago. Rosapen laugarren kapitulu-an agertu arren, bukaera aldera jakingo dugu han gertatutakoa, liburu-a bera ta bukaera batik bat zeharo markatzen, definitzen duen ekintza.

Nire ustez, nobela llabur hau interesgarria da, ondo landuta dago ta merezi du irakurtzea, baina, eta honen nahi nuke amaitu, huts bat aurkitzen diot; kapituluak motzegiak direla (60 orrialde ta 15 kapitulu dira) eta horrek liburuaren eskema samurtzen badu ere, zatikeria iruditzen zait, hots, puska larri, gehiegi aurkitzen diodala liburu atsegin honi!

Xabier E.

NORBERT TAUER: gutunen altxor ezezaguna

Duela aspe pare bat Norbert Tauer euskaltzalearen heriotzak kolpatu zigun bihotza. Dударik gabe esan liteke bere eskutitzak nonahi barreiatuak gelditu direla, eta bere zantzuak luze iraungo duela, euskara biziko den artean behintzat. Izan ere, beldur handirik gabe segurutzat eman daiteke Norbert Tauer dela euskaraz gutun gehienak idatzi dutenetatik bat. ARGIAra ere urtero bidaltzen zigun gutun bana zorionak emanez eta adoreak eta kemenak berrituz. Bihoakio haseratik, beraz, gure txapela-kentzerik umilena.

Haren berri ugari jasotzeko orduan, Euskal Herrian aurki daitekeen pertsona egokiena J. M. Sarrutegi euskaltzaina da dudarik gabe, joan den Irailean Txekoslovakia bertara joan bait zen Norbertekin egotera eta ahalik eta datu gehienak biltzera.

Berak artikulu hau idatzi ezin izan duenez, geronek hartu dugu horren ardura aldeztu aurretik aitortuz hemen ageri diren datu eta zehaztapen guztiak berak emandakoak direla.

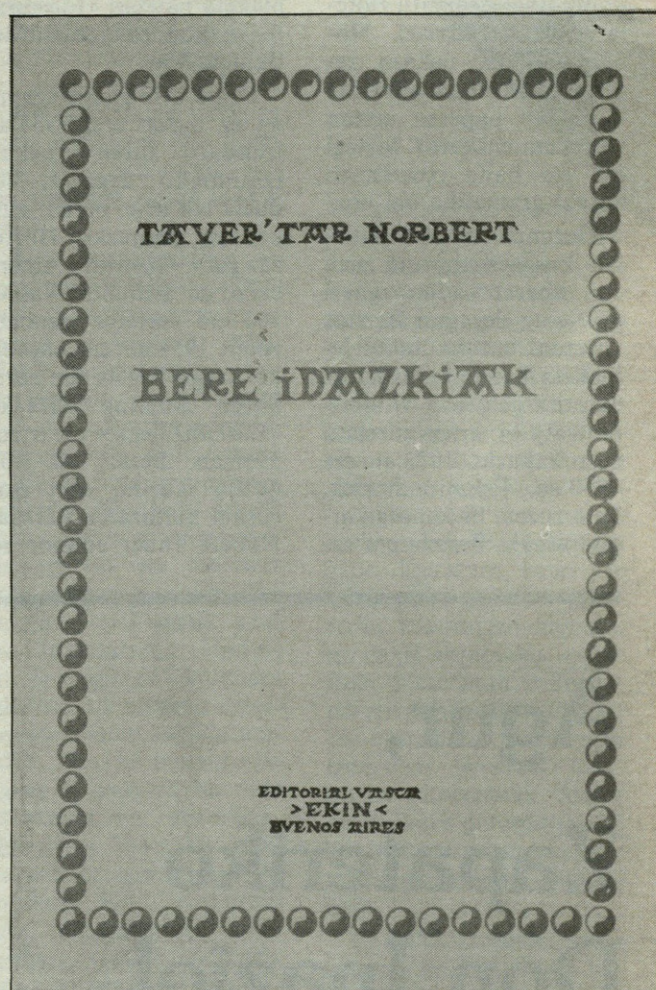
XIX. mendea bukatu baino sei hilabete lehenago jaio zen Norbert Tauer Txekoslovakia Pilsen hirian. Hautzaroa bertan pasatu ondoren, Komertzio karrera egin zuen eta hori izan zen, beraz, bere ikasketazko ofizioa. Halere, bere benetako ogibidea diplomaziaren barruan kokatu zuen berehala, eta atzerrian pasa zituen urte asko eta asko kantziler edo enbajadore gisa. Izan ere, karrera diplomatiko hori dela medio ezagutuko du Euskal Herria Madrileko kantzileria izan zenean.

1927.an Madrilera joan zen, beraz, eta hantxe iraun zuen gerra bizitu zen arte, 1938. urtea arte zehazkiago. Tarte horretan, ahal zuen asteburu gehienetan etorri ohi zen Euskal Herrira, aurretik entzuna edo, gure herria ezagutzeko asmoz. Orduantxe ikasi zuen euskara, eta ordutik bertatik hasi zen euskaltzaleekin kontaktuak estutuz eta bere gutunen bidez euskal kulturaren lekuko bihurtuz.

Handik aurrera, eta Espainiatik urrunduta arren, ez zuen inoiz gurearekiko kontaktua galdu, eta euskal kulturaren utzi duen arrastoa eta oroimena, etengabeko presentzia ba-

tek ematen duena da. Sarrutegik berak esan zigunez, azpimarratu beharreko gauza da Euskal Herria Tauer-entzat ez zela izan hobby kultural bat, ezta gutxiago ere. Hain zuzen ere (eta haren adiskideek hala esaten dute), bihotzez lotuta zegoen gurekin eta berak aipatua da Txekoslovakia zela bere lehen aberria, baina Euskadi bigarrena (ordena are ez omen zuen oso garbi).

Gutunetatik aparte, uste baino lan handiago egin zuen Tauer euskaltzaleak euskal munduan gaitzat hartuta. Bizitzan zehar, makina bat artikulu idatzi zituen txekieraz Euskal Herriari buruz, eta anekdota

ikusgarri gisa aipatuko dugu 1955an aldizkari katoliko batetan ale monografiko bat dedikatu ziotela Euskal Herriari. Nobert, jakina, tartean zegoen. Satrustegik aurkitua da haren paperen artean «Txekera-euskara» hiztegi bat eta baita txekerazko euskal gramatika bat ere.

Gutunen sailan benetan lan ikusgarria burutu zuen eta horren adierazgarri gisa esan dezagun Buenos Airesen antolatutako lehiaketa batetan (Euskaraz eskutitz gehienak zituena-rentzat) bi urtez suertatu zela irabazle, 1955.an eta 1960.an. Eskutitz horiek, hain zuzen, bi tomotan argitaratuak. Bestela ere sa-

ritua izan zen Mexikoko Centro Vasco delakoak 1959.an antolatutako lehiaketa batetan «Euskararen pizkundea» izeneko artikuluekin.

Orain arte gauza ezaguna ez bazen ere, 1955.an izendatu zuten Euskaltzaindiako urgazle, eta duela lau urte, berriz, euskaltzain ohorezko. Horrez gain, «Instituto Americano de Estudios Vascos» en ere partaide izendatu zuten 1954.an eta ohorezko kargu bezala ere sartu zuten Buenos Airesko «Euskaltzaleak» elkartearen 1956.an. Beraz, eta hori guztia ikusita, ezin esan euskal kulturaren barruan Nobert Tauer edonor ze-

nik.

Bestalde, Joxe Mari Satrustegik dioenez benetan gauza ikusgarriak aurkitzen dira bere eskutitzen artean, eta bestela ezagutzen ez diren datuak eta eritziak jasotzen direla beraietan. Izan ere, beti Euskal Herriko egoeraz kezkatuta zebilen eta jasotako erantzunen artean bestela argitaratuko ez liratekeen eritziak kausitu daitezke.

Nazionalitate bikoitza errailetan eraman zuen euskaltzale honen lan interesanteenak dagoeneko Euskal Herrian daude Satrustegiren eskutik. Testamentuan utzi bait zizkion lan guztiak Euskaltzaindiari.

literatura

Geratzen direnak, hain ugari izanik, bide diplomatikoz ekarri beharko. Jaso al du haren lanak zorzaion omenaldia!!! Eta guk haren lana irakurtzeko mesedea...

Jexux IJURKO

Agur, Zapateriko Don Inazio! «Gaztelu»

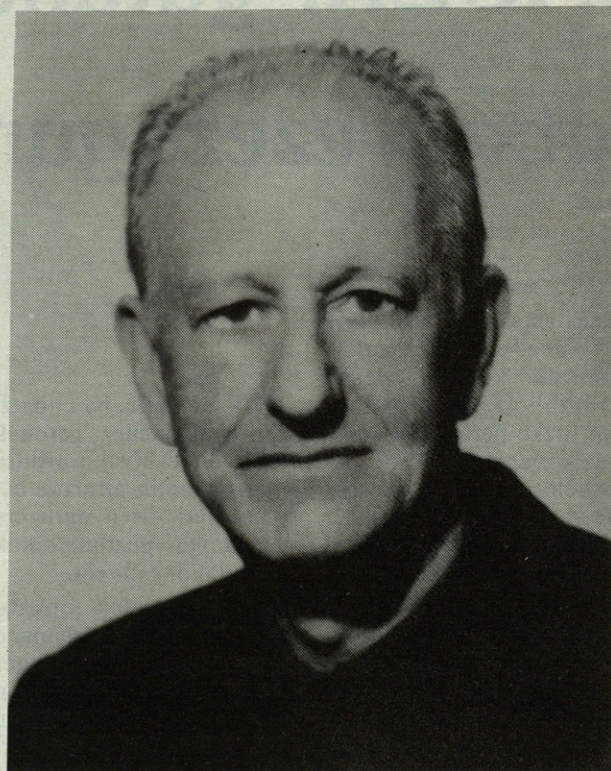
ARGIA aldizkariako lagunek ez zuten bi aldiz deitu beharrik izan, hil berria dugun «Gaztelu» euskal-idazleaz zerbait idatz ezan. Lehenengoan eman nien baietza. Nolz ez zerbait baino gehiago ere idatzi ahaide, herritar eta gainera adiskide izan nuen hartaz? Ez daramagu alperrik bigarren apellidoa berdina.

Nik, jaun honen izena, Zapateriko Don Inazio ikasi nuen etxean. Baina ez zen sortzez Zapaterikoa. Bordatxuri baserrian jaioa zen 1908.ko maiatzaren 5.ean. Gerora, orde, Za-

pateri izenekoan bizitu zen familia, eta gaur ere han segitzen du. Bataioko izena, guk bakarra esaten bagenion ere, bikoitza zuen: Juan Inazio.

Mutilko korretan kaputxino joan zen eta, hango ikasketak buruturik, kaputxino mezaduna izan zen, Ordena utzi zuen arte. Euskaltzale goiztiarra izan genuen «Gaztelu» eta gerraurretik hasi zen etxeko hizkuntza lantzen. Orduko ARGIA aztertu nahi duenak arkituko du haren lanik.

Baina etorri zen gerra, e-

ta hura ere «pekatuan» arrapatu zuen, eta hementxo aldiak egin behar izan zituen. Ameriketara bializ zuen bere Ordenak. Eta han izan zen, tartean honera agerraldiren bat egin bazuen ere, 1958 arte. Han ere ez zuen orde, utzi hementxo hasitako lanik. Idazteaz aparte, euskara irakas-

ten ihardun zuen Argentinako Euskal-etxean.

Etorri bazen etorri, lehenan segi zuen eta lanean. Hor daude lekuko «Musika ixilla» eta Auñamendiren hiztegia eta «Irungo hiri» saria irabazitako olerkiak eta abar. Zer gehiago eska dakioke herriarekiko serbitzuan inori?

Baina bukatu ditu lanak. Joan zaigu. Hori dugu lehengo Errege Egunak ekarritako erregalietako bat. Eta nik, familiako bat gutxiagoz gain, lagun bat gutxiago badut orain, lagun garbi, lagun argi eta gozo bat gutxiago. Esker-on dago bat bihotzez.

Duela gutxi Joan San Martinek zion, ez dakit entzun edo irakurri egin diodan, «Gaztelu» poeta bat zela batez ere. Nik ere hala uste dut. Ez du poesia bakarrik egin, baina hori da batez ere landu duena eta hortan erakutsi du gehienik nor zen eta zer zen. Eta

poeta bihozpera eta maita-bera bat batez ere. Haatik kantatu ditu maitasuna eta mina hasi eta buka. Hor daude harako «Maitasungarra» lehenengotako hura eta honako «Biziaren erroetan» azkenekotako hau. Hura Maitearekiko «eztai-bestak» sumatuz bukatzen du eta hau «mal-ko guzien pisua... amets guzien errautsa» kontatuz. Bada biderik bi hoi-entartean! Gizon baten historia dago tartean, gizon maita-bera baten «on poz min gozo nigar hasperen» guzien itsasoa.

Joxe Mari ARANALDE

«BORDARI» zenari agur

Hondarribian, euri-intz lanbrotsuan, Fernando Artola «Bordari»-ri egin genion agur. Bidasoa itsazabalean sartzen den antzera, erruki mugagabeen murgildu zitzaigun Fernando laguna. Eta bera joatearekin, beste samindura askoren artean, hutsune bat gelditu zaigu: gure-gurea genuen mintzo bat isildu izanak dakarren hutsunea. Euskal literaturak agurtzat eman du, atsekabez eman ere, idazle honen iturri isurbera, iturri saltaria.

Egia da, bai, hutsune hau mingarriago gerta zitekeela bere idazlanak, ia oraintsu arte egon diren bezala, argitaratu gabe gelditu balira. Baina zorionez, berriro samar plazaratuak ditugu idazlan guztiak, «Bakoitzak berea» izenburuarekin. Honek esan nahi digu, hutsunea

betirako hutsa gelditzen bada ere, ondoren datozenak aurkituko dutela beti idazki horietan «Bordari»-ren erreferentzia bizia eta bere eskaintza jakingarria. Eta ordu minkatzetan eskertzekoa da Fernando bezalako idazle baten presentzia iraunkor egin izana gure artean.

Hala ere, ez da nahikoa, noski, norbaiten idazlanak jendearen bere osoan eskuetara hel daitezen lortzea. Beharrezkoa derizkiot idazkiak baliagarri gerta daitezela lortzeari. Izan ere, gure arteko literatura asko zokoratuegia ikusten dugu, kultur perspektiba zentzunago baten eskasiaz. Hamasei-hemezortzi gizaldietako autoreek ba dute kultur ikuspegiaren aldetik erakartasunik aski kontuan har ditzagun. Askoz gutxiago hemezizgarrengo idazleek. Eta hogeigarrenean, be-

rriz, belaunaldi jakingarria bezain ahaztua, Fernando Artola eta kidekoen gerondoko idazle —saila genuke. Noizbait entzuten dugu transizioko belaunaldia omen horiena. Baina horrelako etiketa batek ez gaitu askatzen eta libratzen funtsezko ezpala duten autoreak zintzo arakatzetik.

Bere belaunaldiko ez hain gutxi bezala, «Bordari»-k ere langintza aipagarria eskaintzen digu. Idazle bokazioduna izan da lehenik: oso gaztetan hasi eta hil arterainokoa, bilakabideko gora-behera guztietan hots desberdinez mintzatu zaigularik. Idazle noranahikoa eta orotarra: hitz-neurtuz eta hitz-lauz aritu zaiguna, poesi mailan txaplasta txikienetik poema luzeetaraino landuz, eta prosagintzan kontaera laburretatik eleberri luzeetaraino iristen zaigula bestalde. Eta bi konstatazio hauek garrantzia ba dute autoretaz ari garelarik. «Bordari» benetako idazlea zen, ez asmo huts, borondate huts, intentzio huts, angaiamendu huts; eta hau kontuan hartzekoa da gurea bezalako literaturaren historia etsipenduan. Eta gero, Fernandok literatura egin du: edergintzatik gehiago praxis mailatik baino. Beronek ere azpimarkatzen digu hondarribitarraren benetako idazle maila.

Horregatik, «Bordari»-ren agurrak sentiberak izatea eskatzen digu gure aurretikoen literatur ekarriarekin. Kritika eskasia dagoela salatzen da, eta hala dela esan behar, noski. Nik, ordea, gorago aipatu dugunez, gure idazle tradizioaz beteago jabetzeko bideak bilatu behar ditugulakoan nago. Zerbait berria asmatu beharra daukagu aurrekoen literatura eragingarria gerta dakigun. Ez gu haien haritik eta hildotik ibiltzeko, baizik-eta haiengandik abia-

tuz guk gaurko idazle euskaldunak izaten jarraitzekoa. Egungo literatur tenka honetan, erdararen bulkoa jasanez, geure sintesia euskaraz mamitzen dugula. Gustamoldea euskaraz gozatuz, geure mintzamoldean bideak urratuz, orainaren dardara hizkuntza zaharrean musikatzuz. Eta horretarako den baino urriagoa ez dezagula egin geure literatura, batez ere daukaguna galbaetu beharrean zokoratzen badugu, ez dakit zernolako irizbideen mesedetan. «Bordari»-ren agurrak tradizioaren erantzukia bizkarrertzen digu. Benetako idazlearen aitormenak betiko dinamikara garamatza: lekuko ditugunekin leial izatea eskatzen digun dinamika.

Ez dakit zergatik, agurgogoeta hauek zeregin bat eta eskakizun bat bihurtu zaizkit. Izan ere, ez da erreza hain osagai apalekin (ikasketen aldetik noski) Fernandok baino idazlan jantziagorik plazaratzen. Eta horrelako testigantza ezin izan akuilu baizik idazle honekin lurrrak eta herriak egin zuten miraria: nabari zaizkio bere obrari Bidasoa itsaso egiten denako ur-golkook dituen kolore eta diseinu finak; kristal labratua egirik dauka Hondarribiako hizkera orrialde kresaltsuetan; eta «Bordari» euskal poetikaren lekuko garatua dugu mugako ondartzan. Guk ere minez esaten diogu, berak ordu garratzetan esan zuen hura bera: Goraintzi!

**Juan Mari
LEKUONA**

NONDIK ATAUN? HORTIK «NONDIK»!

Denok ezagutzen dugu euskal prentsaren egoera penagarria. Euskaraz argitaratzen diren aldizkariak urriak eta txiroak dira. Euskal egunkaririk ez dugu. Irakurle gutxi garelako, diru gutxi dagoela, subentzioak ez direla nahiko..., mila arrazoi eta mila aitzaki ere.

ARGIA da daukagun astekari euskaldun bakarra. Euskal Herrian kale-ratzen diren beste astekari guztiak elebitasunaren bidetik bait doaz. Eta denok dakigu non eta nola finkatzen den elebitasun famatu hori, beti erdara bait dute nagusi.

Hamabostekari bat bage-neukan ere «Anaitasuna». Gaur, zoritxarrez, desagertuta. Aurten beste hamabostekari baten jaiotza ikusi dugu: «Habe». Aldizkari didaktiko honen abiadura iaz hasi zen, eta oraintxe arte hilabetekaria bezala ezagutu dugu.

Euskal aldizkari gehiago badugu ere, eta ahal dutenean kaleratzen dira. Nahiz eta zerrenda oso luzea ez izan hona hemen ospetsuenen izenak: «Jakín», «Maiatz», «Karmel», «Aizu», «Susa», «Xaguxarra»... Baina badago bes-

te euskal literatura mota bat; hots, herrietan egiten dutena. Eta hauen artean Ataungo «Nondik» aldizkari dotorea dugu. Atan-bizilagun askorik ez dago; bi mila ta bostehun gutxi gora behera, baina hori bai denak euskaldunak, borrokariak, eta euskalzaleak gainera.

Esan dudanaren frogatzen onena «Nondik» aldizkaria dugu. «Nondik» orain dela hiru urte jaio zen «Oargi-troskaeta» elkar-tearen zuzendaritzapean; eta egun horretatik gaurko eguneraino oso fidelki kaleratu zaigu, joan den abenduan hamaikagarren zenbakia bete arte. Ez da lan makala izan ataundar jator hauena. Ez, inolaz ere! Barruan, dena oso txukuna antolatuz, eta argazki politaz hornituz, oso idazlan eta artikulu mamitsuak aurki ditzakegu, eta gustoz eginak gainera.

Pentsatuko duzuen bezala, Ataungo herriaren gaurkotetasunari leku berezi bat eskeintzen diote; eta honen bidez Ataungo bizitza kulturala, bere gauzak, bere ezaugarriak..., ataundar eta ataundar ez den

Urte Berri On.

irakurleari azaldu nahi zaizkio.

Baina dena ez da hemen bukatzen, eta artikulu guztiak ez dira Ataungo marko geografikoarekin konformatzen, eta munduaren lau haizeetako gaiak ikertzen dituzte. Gero bertsoak, olerkiak, gogoetak, denborapasa..., denetako daukate.

Ataundarrak ez garenok badugu zer ikasi hemen, aldizkari eder honen aurrean. Beste herri eta auzo batzuetan holako gauzak egiten dira ere, baina erdara barra sartzen; erdaldun gizarajoez ez bait dute bestela ezer ulertzen. Eta bitartean, gu tontolapikoak bezala arrazoia ematen. Bai egia, euskaraz idatzi behar da, baina erdaraz baita ere! Eta dotrina humanista filantropiko honi jarraituz amildegian erortzeko zorian gaude. Gaur euskal kultura kata-

kunbetan sartuta dugu, eta gure hizkuntzari ematen diogun tratuekin jarraitzen badugu laister erdara gure aberriaren hizkuntza bihurtuko da.

Atanun badakite gure kultura eta gure etorkizunaren ardatz nagusia euskara dela, eta konsekuente-ri ari dira jokatzeko. Guk teoriak berdina esaten dugu, baina gure eguneroko praktika ez doa bide horretatik. Euskarak ez bait du gure bihotzetan, egon behar, gure ezpainetan baizik!

«Nondik»en adibidea ikusita indar berriak hartzen ditugu gure betiko borrokan jarraitzeko; «Nondik»en antzeko gauzak ikustean dena oraindik galduta ez dagoela iruditzen bait zaigu. Honela izan dadila!

Karlox
BARRENTSORO

Iñaki Zabaletaren diskaz

Nafarroako kantutegian zehar

Hilabete batzuk badira diska hau atera zela. «Nafarroan zehar». Eta Iñaki Zabaleta da bere egilea. Lehendik dugu ezaguna. «Oskarbi» taldearen barruan zebilen garaietatik batez ere.

Ez da asko entzuten diska hori gure irratietatik (bueno, gureak...). Eta hala ere hor dago, eta bere egileak solasaldi bat behinik behin mereziko du.

ARGIA.- Musika kontutan zeintzu izan diren zure ibilerak kontatuz hasi behar genuke igual.

IÑAKI ZABALETA.- Musika arloan koroetan eta, hasi nintzen. Handik aparte, orain dela hamaika urte hasi nintzen bakarka, kitarra hartu eta kanta batzu kantatuz, neuk edo beste olerkari batzuk egingakoak. Gero, soldaduskara joan nintzen, Madrilera, eta han nola denbora asko nuen libre, diska bat grabatzea pentsatu nuen eta horrela egin nuen

«Euskal Herriko kantu zaharrak» deritzana. Hura grabatu ondoren hona etorri nintzen berriro soldaduska bukatuta. Gero, kantaldi batzu eman ondoren, «Oskarbi» taldean sartu nintzen eta harrez gero «Oskarbi» taldean egon naiz orain urtebete arte. Orain dela urtebete pentsatu nuen diska honi buruz zerbait egitea. Aspalditik neukan asmoa Nafarroari buruz lan bat egiteko, eta gero ere ikusi nuen denbora pasaz ez zegoela horrelako lan mono-

grafikorik eginda herrialde horretaz. Orduan pentsatu nuen «beno, ez duk igual garai egokia izango baina komeni da halako zer edo zer egitea» eta hartan jarri nintzen.

A.- Eta diska gauzatu arte?

I.Z.- Esan bezala duela urtebete hasi nintzen zerbait pentsatzen. Nahiz eta diskaetxeek erraztasun handirik ez eman (krisia dela eta ez dela), eta ondo pentsatu ondoren grabatzea pentsatu nuen eta azkeneko Irailean edo horrela sartu nintzen estudioan. Abenduan kaleratu zen, Durangoko Azokarako.

A.- Zergatik atera zara «Oskarbi»tik duela urtebete?

I.Z.- Diska hau egiteko beharra ikusten nuen eta horregatik atera nintzen.

A.- Zure diskarekin zentratuz, nola joan da prozesu osoa?

I.Z.- Aspaldiko asmoa neukan, baina haseran bi diska grabatzeko. Baina baita ere, gaurko krisiarekin disketxeek ez dute ematen erraztasunik horrelako lanik egiteko, badakizu musikoak zerorrek pagatu behar dituzula, etabar. Gero ere denbora behar du, eta ni ez naiz horretara bakarrik dedikatzen. Burugogorkeriaz atara dudana da hau, batiere erraztasunik gabe. Beharrezkoa zela ikusi nuen eta egin dut.

A.- Zergatik aukeratu zenuen Nafarroa?

I.Z.- Alde batetik, Nafarroari buruzko lan

monografiko bat falta zelako, baina bestalde Nafarroan aberastasun handia dago euskal kantutegiaren aldetik. Riezuk, Donostiak eta Azkuek egindako bilkura hori kantutegietan eta liburutegietan gelditzea, landu gabe eta ikutu gabe, niretzat bekatu bat zen. Hori kaleratzea beharrezko lana zen.

A.- Kantuen aukeraketa nola egin duzu? Kantu hauek berak al zenituen iadanik pentsatuak duela bederatziz hilabete?

I.Z.- Hauek konkretuki ez nituen pentsatuak hasera batetan. Gehiago landu eta selekzio bat egin ondoren hauek aukeratu ditut. Beste batzu ere bazeuden asmotan baina gero bederatziz urte hauetan beste abeslariak grabatu dituzte disketan halako kantu solteak, eta orduan ez nuen ikusi komenigarria diska batetan berriz kantatzea.

A.- Zer gusto hartzen diezu kantu zaharrei gaurko mundu honen barruan?

I.Z.- Kantu hauek baina begiratuta, nire ustez gaurko egunean badute nahiko esanahia. Adibidez, «Erronkari» kantua nik egindakoa da, berri bakarra, herri horretan euskara dagoen egoera larriari buruz da. Gaurko gai bat da, dei bat eginez har dezan bere nortasuna behar bezala sakonduz, eta arbasoen hizkuntza mantendu dezan. «San Migelen bertsoak», gaur egun Iruñean egiten den akto bati buruz da, jendeak jakin dezan zergatik egiten den.

«Belateko lapurrak» orain dela ehun eta berrogeitar urte gertatutakoa da: lau anaia lapur urkabetu zituzten eta horietako batek enkargu ematen dio lagun bati kontu zezan bertsoz nolaz gertatzen ziren. Beraz, horrek susmatzen zuen nolabait gure eskutara helduko zela. Gero, esate batera bertso berri batzu daude gertaera xeble bati buruz lehengo pikareska edo kantu berdeen ildotik, lehengo, ziri eta mirikiko gauzak nola izaten ziren gure herrian. «Larre gorrian» lanerako kantua da, gaurko egunean tailer batetan edo edozein lekutan berdin erabiliko zen bi nekaren arteko elkarrizketa. Niretzat interesgarria da diska hau zeren kanta bakoitzak badauka bere historia.

A.- Konponketak eta, nola burutu dituzu?

I.Z.- Kanitu hauek gehienak iadanik etortzen dira beren musikarekin. Nik aldakera handirik ez diet egin, zerbait agian doinua piska bat egin baina normalean akonpainamentua jarri eta kitto.

A.- Gero, nik ikusi dudana beste gauza bat akonpainamentu pobreaka da. Hori zergatik?

I.Z.- Hori dela eta kritikak egin dizkirate. Nire eritziz kantu hauek nola letra asko diren, nola historia asko diren, akonpainamendu askoren beharrik ez dute. Hori da piska bat bertsoen modua: bertsoak kontatzeko akonpainamendu asko jartzen badiotzu, bertsoaren esanahia piska bat moztuta gelditzen da. Lehengoan bertsolari batek esan zidan garbi azaltzen da, orain dela gutxi hasi zirela bertsolari batzu taldearekin eta kantatzen, baina esperientzia hori ez dela interesgarria. Interesgarria bai, baina ikusten zuten bertsoaren esanahia moztuta gelditzen dela. Jendea

gehiago ibiltzen dela musikaren edo erritmoaren atzetik hitzaren atzetik baino, eta orduan kantu askotan instrumentu gehiago jartzeak ez du hainbesteko inportantziarik jendeak atentzio gehiago prestatu dezan hitzaren aldetik.

A.- Eta diruak horretan ere ez al du eraginik izan?

I.Z.- Noski, hori guztiak ez du esan nahi beste akonpainamendua jarrita kantuek irabaziko ez zutenik. Baina, esan dugun bezala, hau da ere disketearen gauza, diruaren kontua. Badakizu musikorik nahiz talderik ez daukadala eta horretarako edozein musiko prestatzeko ordaindu egin behar dut. Ekonomi arazoa da baita ere.

«Rockaren egoera honek ez dakar bakarrik ebasioko musika bat, baita bere inguruan halako konsumismo zakar bat ere».

A.- Diska honekin kantaldiak ematea pentsatzen al duzu?

I.Z.- Bai, pentsatu pentsatzen dut... deitzen badiate noski baietz. Horretarako prestatu beharko dut nola presentatu horrelako kantu bat jendearen aurrean. Baliteke diskaren tratamendua ez izatea, beste tratamendu berezia izatea jendeari hobeto ailegatzeko. Diska baliteke ere, jende askok esaten didan bezala, hotz samar gelditzea, baina lehenengo inpresioa da. Piska bat gehiago aditzen duzunean hitzetan sartzen zara, elkarriketan, eta orduan hobeto iruditzen zaizu.

«Munduari begira gure nortasuna identifikatzeko gaurko musikak behar du musika zaharraren haria bilatu».

A.- Akonpainamendu falta horrek ez al du diska minoritarioa bihurtzen? Bizitazun falta agian...

I.Z.- Hori ere gure sensibilitate musikaren kontua da. Orain taldeak askoz hobeto presentatzen dira jendearen aurrean, kantuak eta hobeto gelditzen dira. Baina gure herrian, zoritxarrez, zaila da oso, zeren ez da bakarrik planteatzea talde batekin aterako naizela eta ateratzea. Jendea bilatu behar da, ensaioetarako denbora, etabar. Ez da bakarrik presentatu eta egin. Eta orduan baliteke ere repertorioa eta kantu desberdinak aukeratzea hori kontutan hartuta. Nik, adibidez, talde bat izanez gero igual beste kantu batzu hartuko nituzke diska honetarako. Orduan, lan batzu egiten dituzu zure limitazioak kontutan hartuta. Adibidez, «Nafarroatik zehar» diska honetan nik garbi ikusi nuen bibolin bat edota perkusio piska bat oso ondo etorriko zirela. Diska hobeto geldituko litzateke dudarik gabe, jende gehiagok parte hartuko balu.

A.- Euskal kantagintzan orain arte eman diren etikak, zein da zuretzat gustokoena? Norekin identifikatuko zinakeke gehiena?

I.Z.- Beno, abeslari bezala eta bere obra osoa begiratuta, Benitorenkin. Bere obra handia da eta bere li-

nea jator samarra. Berarekin geldituko nintzateke, oso ondo landuak ateratzen ditu lanak eta gure herriko gauzak kanpoan presentatzeko apainduena da goena bera da.

A.- Lehen zerbait aipatu duzu gaurko egoeraz. Nola ikusten duzu? Zabalago mintza zaitez horretaz.

I.Z.- Ni guztiz pesimista naiz. Nik egin dudalako

ez da, baina diska hau kaleratzeko arrazoin bat ere izan da jendea esnatzeko, «joño, honek egin dizkik kantu zaharrak, nahiz eta gaurko egoera rock eta horrelakoen inguruan ibili». Piska bat jendea esnatzeko, zeren nire eritziz oso une larri larrian gaude. Rockaren egoera honek ez dakar bakarrik ebasioko musika bat, baita bere inguruan halako konsumis-

mo zakar bat ere. Ez dut esango droga ingurua (bailiteke piska bat hortik ibiltzea), baina pentsa ezazu rock talde batek instrumentu asko mugitzen dituela, eta orduan gaurko egunean interesantea da denda askorentzat eta aurrezki-kutxentzat giro hori lortzea. Orduan hor badaogo halako mugimendu konsumista bat, eta horre-

«Jende gaztea ez da jartzen lan bat egiten, musika ikasten edo behar bezala gauzak ikertzen».

tatik aparte kalitateko lanik hemen oso gutxi dagoela.

A.- Zergatik ibiliko da, bada, gazteria horrelako musikaren atzetik. Izan ere, hor badago bertsio bat esaten duena gaurko gizarte urbanoak beste musika bat behar duela...

I.Z.- Dudarik gabe, mundu urbanoak musika diferentea eskatzen du, baina Euskal Herriak eta herri guztiek hari bat dute, beren nortasunean hari bat dago. Guk orain artzain-kultura alde batetara utzi-

«Oraingo rocka ez da gauza euskaldun bat. Guk behar dugu txakolina munduan zabaldu, ez Coca-colari txapela ezarri».

ta kultura urbanoa hasten bagara aipatzen, hemendik hogeit edo berrogei urtetara gure semeek esango dute «baina zer gaituk, ez gaituk ezer ere». Behar du hari bat. Orduan, munduari begira gure nortasuna behar bezala identifikatzeko gure musikak behar du behar bezala sakondu, gure musika zaharrari haria bilatu. Eta haria bilatu ondoren hartan oinarrituta orduan gauza berriak

egin, baina nortasun eta base batekin, euskal kutsu batekin. Oraingo rocka ez da gauza euskaldun bat, hau da Coca-cola txapelaz jantzita. Guk behar dugu txakolina munduan zehar zabaldu, ez Coca-colari txapela ezarri. Eta gaurko egoeraren arriskua hor dago. Euskal kutsua lortuta ez badauka, rock euskaraz kantatzea da sevillanak euskaraz kantatzea bezala, niretzat berdin berdin da.

A.- Zure ustez zergatik ez da abiatzen jende gaztea beste bideetatik?

I.Z.- Honek askoz lan gehiago daukalako. Gaur gazteriak egoera larria dauka lana eta langabeziarekin, krisi handia. Orduan lan bat egiteko, musika ikasteko eta behar bezala gauzak ikertzeko jende gaztea ez da jartzen. Hori dudarik gabe. Gaztea ez da jarriko gauzak estudiatzen. Orduan errazena da egoeraren arauera dabilena egin, rocka, eta kitto. Egoera, zoritxarrez, hori da. Zergatik da hori horrela? Nire ustez, «Ez dok amairu»tik hona egon den hutsunean behar bezala betetzen jakin ez dugulako.

A.- Eta euskal kutsu horren sustraia kantu zaharretan aurkitzen al da?

I.Z.- Ez bakarrik kantu zaharrak direlako, baizik ezaugarri berezi batzu aurkitzen direlako. Ritmo berezi batzu dauzkate euskal kantuek, gehienak dira tonu txikian, etabar. Eta zergatik dira tonu txikian? Herria halakoa izan delako, triste samarra, etabar. Beraz, arrazoinak badauzka.

A.- Zein izango da zure hurrengo pausua?

I.Z.- Ni pentsatzen ari naiz diska bat egitea euskal erromantzeekin baina baliteke ez argitaratzea lehen aipatu ditugun arrazoinengatik.

ARTASO

zinea

Hal Asbhy-ren «The Rolling Stones» filmea

Brian Jones: ahantzitako pertsonaia nagusia

«Brian errebeldea zen, autoritatea, konbenzioa eta usadioarekin pazientzia txikia zeukana... Rolling Stones-engan bizitzarekiko jarrera baten adierazpena ikustera iritsi den belaunaldi horretan hanbestek eta hanbestek zeukatena» (Brian Jones-en hiletan Hugh Hopkins gurgarriak botatako hitzak).

Rolling Stones izena bera (Muddy Waters-en kantutik baten izenburutik aterata) Brian Jones-en ideia izan zen. Etengabe behin eta berriz esaten omen zien taldekideei «ez dakit musikoa izaten saiatuz jarraitu behar nukeen» eta bera zen tarte handiz haien arteko musikorik onena. Une berean toki guztietan zegoela zirudien Brian-ek, eta taldearen barnean oso funtzio berezia zeukan: zekizkien musikatresna guztiak erabili Stones-en musikari berezko eduki bat ematen zion soinu armonikoa sortzeren. Brian-en musikak zeukan edertasunagatik, hain zuzen ere, bildu egin ziren haseran Stones eta horrexegatik ere elkarrekin iraun zuten famaren bidean barne. Gainerako guztiak, Jagger ere barne, hondo apalago baten osagaiak besterik ez ziren. Soil-soilik ospea, adularia eta aberastasuna heldu zitzaizkienean, eta liderazgo horrek pena merezi

zuenean, Jagger, Keith eta Stones-en managera zen Adrew Oldham-ek baztertu egin zuten Brian paper sekundario batetara.

69ko Ekainak 9an izan zen, Brianek berak sortutako taldea uztearen iragarki ofiziala.

«Brian Jones-ek deskordio musikala dela eta utzi egin du Stones taldea» izan zen gaur egun hilik dagoen «Daily Sketch»-en azaldu zen titularrak. Brian 24 egun beranduago hil zen. Cotchford Farm-en aurkitzen zen eta beste hiru pertsonekin batera zegoen: bere azkeneko neska zen Anna Wohlin, 22 urteko ikasle sueziarra; erai-kuntzazko kontratatzaile bat, Frank Thorogood; eta Janet Lawson, bere enfermera. Edariari erabat emana zegoen Brian barbiturikoekin jo eta ke zebilen bitartean. Astebete beranduago izan zen inkesta judizialean, forensea zen Angus Sommervillek honako arrazoinengatik hil zela idatzi zuen: «alkoola eta drogen eraginpean ur freskoan murgiltzeagatik».

Izan ere, egia esateko, Brian bizi zelarik egin zituzten The Rolling Stones-ek beren hiru diskarik onenak, irudipenaz eta ederraz jantzitako hiru lan nagusi: «Aftermath» (1966), «Beggaars banquet» (1968) eta «Let it bleed» (1969).

Gaur egun ere entzun beharreko lehenengo horrek badu kantutik bat, «Goin home», guztia modu ezo-hizko eta harrigarri baten bidez eratzen duena. Guzti horren ondorioz, kantua- ren tematikak, musikatres- nek eta ahotsak justu-justu kantua- ren iraupen bera daukan bidaia batetara eramaten zaituzte. «Eskaleen banketea» pop-talde batek egin duen blues-elepe onena da. Beharbada «Let it bleed» izango da etiketatu ahal izateko Stones-ek daukaten diskarik zailena. Baina, hala eta guztiz ere, dudarik gabe bera da soinuaren diskarik aberatsena eta kreatzaileena. Era berean, hirugarren diska horretan argi aski frogatzen digu Brian Jones-ek nota musikalak idatziz bakarrik ez dela musika konposatzen.

KONTZERTUA ETA IMAJINA

Filmearen zuzendariak, Al Asbhyk, Rolling Stones-ek zuzenean eskaintzen diguten musika imaji-

nen bidez ematea ongi lortu du, Rolling-en soinu adieraztea iristen duten planuen bidez partiturak eta imajinak parekatuz. Eszenak etengabe aldatu egiten dira kantuen bertsioak «latazkoak» ez bezalakoak direnean (espazioz eta denboraz). Eszenatokiaren puska handien, urdin izugarri handien eta erabat zabaldutako ahoen bidez ageri dira lagunduta kontrapuntuak eta isiluneak.

Kontzertu hori duela urte pare bat eman zen eta «Star spangled banner» kantua- rekin amaitu zen (Jimi Hendrix-en bertsioan). Brian Jones eta Jimi Hendrix, biak hilik. Bi kitarrajole zoragarri eta sentiberak. Bi.

(Oharra: artikuluan ageri diren datuak eta datak honako bi liburuetatik hartuak dira; Jordi Sierra i Fabra-ren «Historia de la música rock» eta Anthony Scaduto-ren «Mick Jagger»).

Koldo SAN JULIAN

G. CUKOR: aktrizen zinegilea baino zerbait gehiago

«Egia esan, ez dakit historiak kontatzen trebea naizen; pertsonaiak nahiago ditut» (G. Cukor)

«My fair lady»-ren egi-
learen heriotzak berriro
ekarri digu gogora denbo-
rak mugatzen duen zine-
maren kondaira motza: R.
Walsh, King Vidor eta W.
Wyler-en heriotza eta az-
ken egunotan G. Cukor-
en agurra (1899-1983)
umezurtz uzten ari dira
urrezko aroko Holliwood.
Gelditzen direnak (S. Ful-
ler, B. Wilder, B. Boetti-
cher eta gutxi batzu) fran-
kotiradore hutsak dira,
zentzu onenean.

Berez, ez gara ohar nek-
rologikoen lagunak, baina
G. Cukor-ekin salbuespen
bat egin beharko dugu,
alde batetik bere zinema
gogozkoa dugulako, eza-
guna delako bestetik, tele-
bistari esker gehienbat, eta
azkenik bere azken filmea
«Ricas y famosas» laister
iritsiko delako gure pan-
tailetara.

Cukor-en kasoan, egi-
leen politikan ez sartu
arren, eta bere zinema ho-
beto uler dezagun, artisen
lana enkajonatzeko kriti-
koen ohituran berriro ero-
ri arren, eskema soil bate-
tan muga dezakegu bere
lana: Fikzio eta erreality-
tearen arteko dialektikan,
hain zuzen. Egia da, hau
dela berez zinema osoaren

oinarri eta mamia, baina
bere kasoan, agian, naba-
riago azaltzen zaigu harre-
man hori.

Cukorrek, antzerki lane-
tik zetorrelako agian, ha-
sieratik eszenei kontaketa-
ri baino garrantzi handia-
go ematen zien. Hor ditu-
gu, esate baterako, «Un
rostro de mujer» (1941),
«Chica para matrimonio»
(1952) eta orain dela gutxi
telebistaz ikusi ahal izan
genuen «Confidencias de
mujer» (1961).

Filme hauen egitura be-
rezi xamarra da, eszenetan
zatiturik bait daude, non
pertsonaia bakoitzak bere
egi puska, bere historia
kontatzen digun; baina ho-
rrela egituratuak badaude,
ez da, ene ustez, Kurosa-
waren «Rashomon» fil-
mearen kasoan bezala, ob-
jetibitatearen eragozpenak
azpimarratzeko, pertso-
naien kontraesanetaz jabe-
tzeko baizik.

Cukor ez da mezuen
trasmisore bat. Krisialdia
une horietaz baliatzen da,
bertan giroa leher dadin
eta horrela pertsonaien
erreakzioak eta mozo-
rroak izkutatzen zuen be-
netazko nortasuna ezagu
ditzagun. Klimax horie-

tan, mozorroa alde bateta-
ra utzirik, itxurak bere ba-
lio guztia galtzen du. Me-
lodramaren bideak erreali-
tatearekin topo egin du
(«Cena a las ocho»), ema-
kumea eta psikologoa se-
paratzen dituen bionboa
desagertaraziz («Confiden-
cias de mujer»).

Horregatik, «Luz de
gas»-en egilea ez da inoiz
genero konkretu batetan
murgildu, komedia, drama
eta melodramaren barruan
kokatu behar izan arren
bere lan guztia. Musika
komedia arloan, esate ba-
terako, egin zituen hiru fil-
meak, «My fair lady», «El
multimillonario» eta «Ha
nacido una estrella» ez
dira generoarean arauetan
sartzen. Musika akziden-
tala da. Hori garbi dago.

Gaietan zuen interes er-
latibo honek hala ere ez du
bere filmeen kalitate osoa
ukatzen. Filme batzuk,
mandatuz egindakoak izan
arren, aktoreen lanean oi-
narriz, hor nonbait sal-
batzen dira. Katherine
Hepburn-ekin egin zitue-
nak, alegia, lan nagusitatz
har ditzakegu.

Mandatuz ere literatur
lan asko egokitu eta arro-
datu zuen, hala nola, «Ro-
meo y Julieta» (1936),
«Margarita Gautier»
(1936), «Luz de gas»
(1944) «Zazá» (1939) eta
«David Copperfield»
(1935).

Cukorrek, eszena axola
zitzea unetik, aktoreen
lanari ematen zion garran-
tzi guztia.

Aktoreak ikuslegoaren
aurrean, pertsonaiak fil-
mean zehar besteen au-
rrean jokatzeko duen paper
berbera jokatzeko du, ba-
tzueta, beste maitemin-
tzeko, mozorroaz baliatuz
(«La gran aventura de Sil-
via»), bestetan, berak ez
duen nortasun bat itxura
hartuz («My fair lady»,
«Cruce de destinos», «His-
torias de Filadelfia»).

Errealitate eta itxuraren
arteko dialektika honek
Cukor emakumeen zinegi-
lea dela esateko topikoa
dakar berarekin, K. Hep-
burn, M. Monroe, Joan
Crawford, Greta Garbo,
Liz Taylor, I. Bergman eta
beste asko, aktriz eta ema-
kume bezala ondo doaz-
kiolako harreman hori
adierazteko.

Banatzaileen itsudurak
ez dezala Cukorrek 82 urte
zituelarik bi emakumeen
arteko adiskidetasunaz
egin zuen «Ricas y famo-
sas» filmearen estreinaldia
gehiago luza, eta Jacqueli-
ne Bisset eta Candice Ber-
gen-en lan zoragarriarekin
batera, muntaketa eta
erritmo jator batetaz hor-
nitutako komedia bat ikus
ahal dezagun espero dugu.

Xabier
PORTUGAL

MARADONAREN GAI-SOTASUNA

Futboltzaleok jakingo duzue behintzat, Maradona, Barcelonak kontratatutako futbolaria, gaitzak jota. Eta gainera zer hartuko eta hepatitisa. Dena dela esan beharra dago bere ekipokideak ez zirela bat ere harritu, kalean zihoala, aurrean ikusten zituen neska guztiei gauza bera esaten bait zien:

— Yepa titis! Yepa titis!

FUTBOLEKO INKONPATIBILITATEAN

Gobernura igo berri diren sozialistek praktikan jarri duten neurri herrikoi bakarrenetakoa inkompatibilitatea izan da. Hasera batetan ministeritzetako langileekin eta sendagileekin egin badute ere, ba omen dute beste sailetan jarraitzeko asmoa. Hori dela eta Zaragoza futbol elkar-teak atezain berri bat kontratatu behar omen du, aurrekoa VITALLER da eta.

BERRIRO TXINATARRAK

Ba omen zebiltzan 5.000 txino futboleko jokatzen kabina telefoniko batetan; halako batetan azaltzen da beste bat eta galdetzen die:

— Jokatu al dezaket?

— Bai! Aurrelaria falta zaigu eta.

KOTXE FANTASMA

Iragan asteetako elurteak isolaturik utzi zituen zenbait automobilari karretera ertzeetan. Eta horietako bat Txomin izan behar. Han zegoen ba gizarajoa Huitziko mendiportuan kotxe barnean sartuta mugitu ezinik elurrak inguratuta. Lo hartzera zihoala ordea, zera bururatu zitzaion:

— A ze suertea, orain fantasma bat etorri eta hemendik aterako banindu. Hori pentsatu eta berehala bi esku azaldu ziren eta autoa gidatuz, marxan jarri zuten. Txomin ikararen-ikaraz isil-isilik zihoan bere aulkian eserita. Bapatean kurba txar bat. Baina eskuek jira ematen diote bolanteari eta ezer ez da gertatzen.

— Zuhaitz bat, zuhaitz bat!...

Hanka bat azaltzen da eta frenoari ematen dio.

Baina frenazoarengatik kotxea gelditu egiten da. Handik segundu gutxi batzutarako kotxea bultzatuko balute bezala mugitzen ari dela sentitzen du.

— Eskerrak!

Ustekabean lehiotik buru bat azaltzen zaio eta esaten dio!

— Hi, Aizak! Atera hadi bultzatze-ra denok bezala, alfer hori!

CALVO SOTELO ETA E.T.

Calvo Sotelo orain Madrid ingurutan E.T. deitzen omen dute, Moncloa paretik pasatzen den ba-koitzean honela errepikatzen bait du:

— My house! My house!

ASTE HONETAN ENTZUNDAKOAK

— Neska, neska, pelikula oso ona zen, baina txartelak hartzeko kristoren denbora pila pasa genuen buztana egiten.

— Urteak lau geltoki ditu.

Indio batek besteari honela esan omen zion:

— Zaldia ikusi

Eta besteak erantzun:

— Eta ni euritakorik gabe.

Ez duela grazirik? Lasai, lasai, orain pista bat emango dizuet eta. Ebidenteki «Zaldia ikusi» erdal-indioerara itzuli beharko bagenu, horrela itzuliko genuke «Kaballo ber». Hortik kontuak atera, esaldi hori erdara batuaz era askotara idatzi bait daiteke: Caballo ver, Que va llover, Kava llover, e.a., e.a., e.a.

BEIRUT ERRAUTSETAN

Itxaro BORDA
(1982ko irailan)

Gerlak dituzke mundu honetan
itsutzen gure bazterrak
zelaiak husten eta betiko
triste uzten subazterrak
oraindik ere Beirut aldean
egin dituzte lasterrak
Israeldarren indarrak bitza
mortuan zehar haz herrak...

Beirut hiria itsas portua
hantxetan dago Libanen
Ihaineri so eguzki pean
egokia herri lanen.
Zedratze berde haietan gordez
soldadoa da iganen
jenden erdian Palestindarren
lur salbatua izanen...

Gerla zabaldu da hiri hortan
bihotz orotan erregin
famili askok seme galduaz
dute negar aski egin,
aferan barna harma saltzelek
hartu dukete atsegin
nola panpinak dauzkatelako
lazer ARAFAT ta BEGIN!

Hormak lurrean udako errauts
zoroa jautsiz denetan,
Israeldarrak azkarrak ziren
bonbardero lerdenetan.
Jerusalemen ordeza zauden
biziki Judu penetan
borroka honen arrazoi hutsa
ezin ulertuz benetan...

Azken batean bakea nahiz
Liban aldeko partean,
lendakari bat hautatu zuten
GEMAIELdarren artean
baina gaizoa bizitza gogor
nahasmenen gizartean
zenbait egunen buruan zuten
tiroz hilik anartean.

Gehiagoko gertakaria
ahoz ahozka dabila
gau minez eta herraz igeri
kriminela da ixili
masakratuak izan zirenak
kondu zituaten mila
nolaz ahanzi Palestindarren
lur Sabra eta Shatila!

Israeleko ministro batzu
estakuru beharrean
mintzatu ziren bortxaz uste dut
esplikatu ondarrean
lehenagoko historietan
desertuko belarrean
berdin aritzen ziren Juduak
Testamendu Zaharrean...

Guk ez ditugu Israeldarrak
hastiratuko hortako
baina pentsatu nahiko dugu
Palestindar jendendako
herri bat behar dutela denek
ohorez bizitzerako
ez du AUSWITXek ahanzt arazten
Beirutek hartu zartako...

EHUN BORTXAKETA EGUNEKO

Eta norbait harritu egingo da. Izan ere, estu-indarkeriaz ia ia ez bait dago informaziorik ere. Eta noski, horrek garbi adierazten digu oinarri oinarritik hasten gärela gaizki. Bai, bai, jende guztiak daki zenbat kutsatzen duen zentral nuklear batek edota Basauriko gartzelan zenbat preso dauden, baina badirudi inori ez zaiola interesatzen jakitea ordulaurden bakoitzean bortxaketa bat salatzen dela. Beharbada marioneten hariak gizonezkoen eskutan daudelako. Nik egunkarietan azaldu-tako zazpi kasu besterik ez nituzke aipatu nahi, adierazgarri gisa.

1. kasua: 500 bortxaketa saioaren egilea, atxiloturik. Gil Amagro Cuadro, langabezian dagoen metalgintza-ko peoia, atxilotua izan da 6-12 urte bitarteko umeetaz sexualki abusatu nahi izateagatik. Ehun kasutaz akusatzen bazuten ere, berak bere buruz aitortu zuen bostehun kasutako egile bezala. (1982ko Iraila).

2. kasua: Bere lantokian bortxatutako etxekoandrea. Jaime eta Alfonso Serra anaiek, 17 eta 19 urterekin, eta bion laguna zen Angel Martinek lagunduta, behin eta berriz bortxatu zuten lehenengoan etxean zuela 20 egun lanean ari zen neska gaztea. Emakumeak haiekin harreman sexualak izateari uko egin zionez, sei ordu luzez aritu ziren neskari era guztietako gehiegikeriak eta bortxaketak eginez. (1981ko Apirila).

3. kasua: Talde feministek Juan José Rosón salatzen dute. Ehunka feministak aurkeztu zituzten zenbait salaketa Estatuaren puntu desberdinetan orduko Barne Ministroa zen Juan José Rosónen deklarapen batzu zirela eta. «Interviu» aldizkariari eginiko deklarapen horiek hau zioten: «Ikusi eta entzuten denez, emakume bat bortxatzeak zoragarria izan behar du» galdera bati erantzunez. Feministen hitzetan, «horrelako deklarapenak onartezinak dira, emakumeak objektu sexual huts bezala jotzera bultzatzen duen ideologia patriarkala sendotzen laguntzen dutelako». (1982ko uda).

4. kasua: Cristo Reyko Gerrille-roek zortzi urteko neskatxa bortxatu. Madrilén, eta futbol partidu baten ondotik, pertsona multzo batek eraso egin zion Bilboko matrikula zeraman kotxe bati. Garrasi egiten zuten «euskaldun hiltzaileok, Gora Cristo Rey!», eta kotxe barruan zeuden pertsonak kolpekatu zituzten behin eta berriz. Zeramatzaten makilen bitartez zortzi urteko neskatxa bat bortxatu zuten. (1977ko Ekaina).

5. kasua: Bortxaketa dela eta Pa-risko ginekologo baten kontrako sala-keta. Zenbait emakumek konfirmatu egin zituzten Stanley Born ginekologoaren kontra ezarritako salaketak. Emakume horietako batzu espainiar-rrak ziren, eta ginekologoa inglesa ba-zen ere Parisen finkatua zegoen ofizio-rako. Desiratu gabeko haurdunaldia eteteko joanak ziren emakume horiek medikuarengana, eta okasio hartaz baliatuz haiek bortxatzeko bortxatzen omen zituen emakumeen deklarapeneta-tatik jakin daitekeenez. Anestesia osoa emanez, loaldia profitatzen zuen eta horretarako batez ere adin txiki-koak eta extranjeriatik etorritakoak aukeratzen zituen, salakuntzarako arazo handiagoak izan zitzatzen. (1982ko Otsaila).

6. kasua: Bortxaketa saioa eta gero emakumea hiltzean akusazioz. Avelino Lariet, hogeltazortzi urtekoa, atxilo-tua izan da emakume bat hiltzeagatik eta hura bortxatu nahi izateagatik. Neska gaztea hondartza batetan omen zegoen eguzkitan eta Lariet hurbildu zitzaion itxuraz. Biktimak aurkako in-darrik egin zuenean atxilotutakoak makila batez kolpekatu zuen behin eta berriz bertan zerraldo utzi arte. (1982ko uda).

7. kasua: Hiru urtez bere alaba be-soetakoa bortxatzen zuen. Bederatz-i urte zituenetik, neskatxa balentziar bat aldi askotan izan zen bortxatua bere aita besoetakoen partetik. Egoera horrek hiru urtez iraun zuen, haurra-ren amak salaketa bat aurkeztu zuen arte. (1982ko uda).

Honaino kasuistika ttipi bat beste-rik ez. Eta pentsa hauek orduro gerta-tzen direla, eta edozein tokitan. Azken finean, gizarte honetan emakumeak bi funtzio besterik ezin ditu bete: ama edota prostituta. Baina, hori bai, beti ere arraren menpe. Bitartean, horrela-ko ekintza basatiak berdin berdin ja-rraituko dira ez omen direlako deli-toak.

Esther GARCIA

AUZMENDI

JAZTEKO MILA AUKERA, BAINA AUZMENDI
BAKARRA DUGU.

SASTRE NERGARA I. DONOSTIAKO ESTILOA

kirolzaleen zerbitzutan

miner

donostia

271050 eta 270447

30 segunduren buruan zeure eragiketak eginik daude.

"Tarjeta 24 CAP" txartelaz
gure Kutxazain Automatikoak
erabiliaz dirua atera, dirua sar,
talo edo txeke, zure
kontuaren laburpena
eska, talonari berri
bat eska eta hori
dena
herrenkan
jarrita itxoin
beharririk gabe,

denbora asko aurreztuz.
30 segunduz behetik, eta batere
konplikaziorik gabe, Gure
Kutxazain Automatikoak
egunaren 24 ordutan
zerbitzeko

baitauzkazu, nola
funtzionatzen
duen pausoz
pauso azaltzen
dizute.

Kutxazain Automatikoa

CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE GUIPUZCOA
GIPUZKOAKO AURREZKI KUTXA PROBINTZIALA